№ 5—6. דאפעלט=נומער. פרייז 85 גראָשען.

בית יעקב

ארטאדאקסישער חודש=זשורנאל.

Łódź, Maj—Czerwiec 1924. | ROK I-SZY. | ערשטער יאָהרגאַנג. | ב"ה, לאדז, אייר—סיון תרפ"ד.

אַבאָנאַמענטס - פרייז: אין לאַנד אַ יאָהר 8 זלאָטעס. אין אויסלאַנד: 2 דאָלאַר.

דאָס פראָגראַם פון „אגודת ישראל":
די לעזונג פון אַלע יודישע פראַגען אינ'ם גייסט פון תורה ומסורה אין די גלות-לענדער ווי אויך אין ארץ-ישראל.

דער „בית יעקב" זשורנאַל איז געווידמעט:
דאָס פאָרשפרייטען דעם רעליגיעזען געדאַנק צווישען די יודישע פרויען און טעכטער ווי אויך די לעזונג פון דעה חנוך-הבנות פראַגע אינ'ם גייסט פון תורה ומסורה.

אינהאַלט:

רות און נעמי אָדער יונג און אלט — הרב משה חיים לויא (שאק רומעניען);

די יודישע קעניגען=מוטער – א. ז. פרידמאַן;

די אָרגאַניזירונג פון אָרטאָדאָקסישע יוגענד=פרויען — א. גפן;

פון חודש צו חודש;

רות אלס ביישפיל פאר אונז — שרה שענירער;

דער שבועות רופט... — הרב עמנואל ד"ר קאַרלעבאַך;

שידוכים אמאָל און היינט — הרב מרדכי אהרן קאַפלאַן (ניו-יאָרק);

אַ סעדער איז ער געווען? — (סקיצע) – וו. לייכטאָר;

גליק אָדער אומגליק (צייט-בילדעל) — ש. ראָטשטיין;

ווער האט מיך צוריקגעברענגט צום יודענטום — (פון אַ טאַגע-בוך פון אַ יודישע אינטעליגענטע פריילין)

אזוי קעמפט א יודישע טאכטער — שיינדעל מייער;

אלון בכות;

די „בית יעקב" בעוועגונג;

אפאריזמען – רבי אברהם אבן עזרא.

בילדער: רבי אלי' הים מייזל זצ"ל (לאדזער רב); די יוגענד-דעלעגאטען אויף דער כנסי' גדולה; דון יצחק אברבנאל ז"ל; הרה"ג ד"ר שמעון רפאל הירש זצ"ל.

רעדאַגירט דורך: א. ג. פרידנזאָן.

בית יעקב

ארטאדאקסישער חודש-זשורנאל.

Łódź, ... Czerwiec 1924. | Rok I-szy. | ערשטער יאהרגאנג. | ב"ה לאדז, אייר סיון תרפ"ד.

הרב משה חיים ליוא
אבד"ק שאץ (רומעניען).

רות און נעמי אדער יונג און אלט

[illegible]

דער חג הפסח איז די וויגע פונ'ם יודישען פאלק, דער חג השבועות דער פרוהלינג פונ'ם יודישען דת.

צום ווערען א פאלק מוז מען האבען די פערשמעלצונג פון פאטער און זוהן; בכדי דעם יודישען גייסט צו דערהאלטען מוז'ן טאכטער און מוטער ענג און טיף פערבונדען זיין.

דער חג הפסח מיט אלע זיינע דינים און מנהגים האט כמעט איין ציעל: צו ציפיהרען ס'קינד צום פאטער. ס'קינד פרעגט, וויל קלארקייט און דער פאטער ענטפערט, ערקלערט. און דער גרויסער זמן מתן תורתנו ברענגט מיט זיך דעם שאהנעם זאץ:

כה תאמר לבית יעקב, צו די יודישע טעכטער זאלסטו רעדען, ותגיד לבני ישראל — ווייל זי בדארף ווייטער צו געבען, זי האט די אויפגאבע דאס זעלבע די בני ישראל איבערצוליפערן.

דאס צוזאמענגעהן פון אלט און יונג אויך אין חגר פריי[illegible] זעהען מיר בולט אין דער שעהנער אידיליע — רות.

[illegible]

[illegible]

ראטעוועט די נשמות פון יודישע קינדער אין סאוויעט-רוסלאנד!

צו אלע יודען!

אויפ'סניי דרינגט אריין אין אונזערע רייהען א רוף נאך הילף פונ'ם נאהענטען מזרח. דער דאזיגער רוף ערשיטערט און מאכט אונז דערציטערן איבער די גרויזאמע און אונ'רחמנות'דיגע נויט, וואס מיר בעקומען פון איהם צו הערען. אבער דער נויט-שרייענדיגער רוף איז דאס גרעסטע עהרען-צייגניש פאר די געקוועלטע יודען פון סאוויעט-רוסלאנד. „נישט נאר ברויט שרייען זיי, טראצדעם וואס עס פעהלט זיי, זיי וויינען און קלאגען, ווייל יודען, וואס האבען שוין פערלוירען יעדען אנגעהעריגקייטס-געפיהל פאר'ן יודען און פאר יודישקייט, האבען די חוצפה מיט קראפט און געוואלט, וואס די צענטראל-רעגירונג האט איבערגעגעבען אין זייערע הענד, צו וועלען שטערען און פערבאטען דעם למוד התורה אויפ'ן נאנצען שטח פונ'ם איצטיגען רוסלאנד."

עס האנדעלט זיך נישט אין דער פראגע, ווי אזוי צו ערציהען אין רוסלאנד ביי דער דער איצטיגער לאגע יודישע גדולים און למדנים, נור אין דעם, אז די קינדער פון יודישע מוטערס זאלען נישט ווערען ערצויגען אהן יעדער שפור פון תורה פון יהדות, און אויסוואקסען צו ווילדע גרענעצלאזע עגאאיסטען. אויף עטליכע ערטער האט פארט די צענטראל-רעגירונג געגעבען די ערלויבניש, אונטער בעשטימטע און פערשידענע בעדינגונגען, יודישע קינדער א יודיש ווארט צו לערנען, דאך פאדערט די רעאליזירונג פון די ערלויבניש בעדייטענדע מאטעריעלע קרבנות.

מיר געדענקען נאך מיט גרויס דאנקבארקייט דאס מסירות הנפש און אפפער-ברייטקייט פון אונזערע ברידער ביי אונזער פאר 2 יאהר אונטערנענומענע אקציע צו לינדערן די מאטעריעלע נויט פון אונזערע ברידער אין סאוויעט-רוסלאנד בשעת דעם דארט'ן הערשענדען הונגער; „דאס גיט אונז דעם מוטה אונזערע ברידער און שוועסטער אויך איצט צו בעטען, פאר דער רעטונג פון די נשמות פון די קליינינקע יודישע קינדער, אונז בייהילפיג צו זיין און זיך אין אונזערע נייע אקציע צו בעטייליגען.

אונזערע חכמים האבען געזאגט: „תן לו משלו שאתה ושלך שלו" ווי אמת ווערט דאס ווארט ערשט דאן, ווען מען זעהט פאר זיך די געלעגענהייט, יודישע קינדער אזוי צו ערציהען, אז זיי זאלען אויסוואקסען צום כבוד פאר'ן אלמעכטיגען, פאר'ן יודישען פאלק און פאר דער גאנצער מענשהייט.

דער ועד הפועל
פון דער
אגודת ישראל וויען.

עס ווערט געבעטען שפענדען און בייטרעגע צו שיקען אויף דער אדרעס פון דער אלוועלטליכער אגדת ישראל צענטראלע:

Agudas Jisroel Wien, II Leopoldsgasse 26 für Russland-Aktion.

די בייטרעגע וועלען ווערען בעשטעטיגט דורך די ארגאנען, אין וועלכע דער דאזיגער אויפרוף ערשיינט.

דאנערשטאג, פ' בחקותי דען 29 מאי 7 אוועגד קומט פאר אין לאדז, אין לאקאל פון „בית יעקב" אלגינסקא 14

א גרויסע פרויען-פערזאמלונג

א. ד. ט.

„די ראלע פון דער יודישער טאכטער אין דער פערגאנגענהייט- געגענווארט און צוקונפט".

רעפערירען וועלען די לייטערינס פון די „בית יעקב" שולען, פר"ל: ד. שיקערקא (גאמבין), א. ראזא (ברזעזשין), קאזלאווסקי (לאדז), ש. מאנדרי (מלאווע).

בילעטען צו בעקומען אין ביכער געשעפט מיטלער, פיעטריקאווער 46, גאוואק, פיעטריקאווער 4, פ. האלע, שרעדניא 3, ש. גרינשטיין, פיעטריקווער 7, רעדאקציע „בית יעקב" אלעקסאנדראווסקא 28.

איינגאנג נור פאר פרויען.

איינגאנג נור פאר פרויען

בית יעקב

ארטאדאקסישער חודש-זשורנאל.

Łódź, Maj—Czerwiec 1924 | ROK I SZY. | ערשטער יאָהרגאַנג. | ב"ה, לאדז, אייר—סיון תרפ"ד.

הרב משה חיים לויא
אבד"ק שאץ (רומעניען).

רות און נעמי אדער יונג און אלט

ותלכנה שתי הם׳ מיט פעסטע מאנ׳ן־
טריט געהען זייביידע צוזאמען.

דער חג הפסח איז די וויעג פונ׳ם יודישען פאָלק, דער חג השבועות דער פריהלינג פונ׳ם יודישען דת.

צום ווערען אַ פאָלק מוז מען האָבען די פערשמעלצונג פון פאָטער און זוהן; בכדי דעם יודישען גייסט צו דערהאַלטען מוז׳ן טאָכטער און מוטער ענג און טיף פערבונדען זיין.

דער חג הפסח מיט אַלע זיינע דינים און מנהגים האָט כמעט איין ציעל: צו צופיהרען ס׳קינד צום פאטער. ס׳קינד פרעגט, וויל קלאָרקייט און דער פאָטער ענטפערט, ערקלעהרט. און דער גרויסער זמן מתן תורתנו ברענגט מיט זיך דעם שעהנעם זאַץ:

כה תאמר לבית יעקב, צו די יודישע טעכטער זאָלסטו רעדען.
ותגיד לבני ישראל — ווייל זי ברויכט ווייטער צו געבען, זי האָט די אויפגאַבע דאס זעלבע די בני ישראל איבערצוליפערן.

דאָס צוזאַמענגעהן פון אַלט און יונג אויך אין דער פרוי־ען־וועלט זעהען מיר בולט אין דער שעהנער אידיליע — רות.

ווי וואונדערבאַר שעהן ווערט אונז פאָרגעשטעלט די ערהאַבענע האַרמאָניע פון מוטער און טאָכטער!

פאַר אונזער פאַנטאַזיע שוועבט די איינזאַמע געשטאַלט, די פערלאָזטע אלמנה, נעמי. צוויי שאָטענס געהן איהר נאָך פוס־טריט: ערפה און רות.

ווי גרונדפערשידען אָ די צוויי!

זייענדיג אין בית לחם ווי ס׳האָט זיך געלעבט אין גרויס הרחבה, זענען אין זיי די גרויסע שנוים נישט געווען צו בעמערקען. דאס פעטס גלייכט אויס די ליניען, וואָס אונטערשיידען איינעם פונ׳ם אַנדערען; די איבריגע שלוה גיסט צוזאַמען די אַלע וואָס לעבען אין איהר צו איין שווערער מאַסע...

גלות ברענגט קלאָרקייט. אַז מ׳געהט גלות און ס׳קומט די ליידענס־צייט, רינט אָב דאָס פעטס; די ציגע און שטריכען פונ׳ם פנימיות׳דיגען לעבען זענען שוין ווידער צום דערקענען — שמערצען ברענגען דעם בירור: אינ׳ם ליידען ענטפלעקט זיך דער אייגענטליכער כאַראַקטער פונ׳ם מענש.

— — — און אָט זעהען מיר ערפה׳ן פאַר אונז מיט איהר שוואַכען כאַראַקטער, מיט איהר שוואַנגענדען מוטה. דאָס איז די היינטיגע דורכשניטליכע טאָכטער פונ׳ם יודישען פאָלק. מיט לייכטע קוים בעמערקבאַרע פעדים איז זי צוגעבונדען צו נעמי און איהר גייסט, זי געהט מיט איהר, זי וויל כלומר׳שט מיט איהר ליידען, אינערליך איז זי אָבער ווייט פון איהר און איז נישט בכח עפעס וואָס אויפצוברענגען פאַר׳ן נאָהנטקייט צו איהר און צו איהר פאָלק.

ערפה דער טיפ פון די היינטיגע יודישע טעכטער קאָן קיין ענטבעהרונגען צוליב׳ן יודישען גייסט נישט דערטראָגען. דער יודישער אידעאַל ברענט נישט אַזוי שטאַרק אין איהר האַרץ דאָס זי זאָל קענען פאַר איהם קרבנות ברענגען. זי איז צו דער אייראָפּעאישער פרוי געזונקען ביי וועלכע געָנוס איז אַלץ; האָט איין בקשה און אינהאַלט אין לעבען: הנאה האָבען, און ווען דאָס הנאה האָבען שטעהט אויך אין ווידערשפּרוך צו דער יודישער מאָראַל און עסטעטיק, — עס מאַכט נישט. דער זעלישער קשר פון איהר מיט׳ן מהות און איידעלקייט, איז גאַנץ לאָקער. זי האָט קיין חיובים און טראָגט קיין פעראַנטוואָרטליכקייטס־געפיהל אין האַרץ. נישטאָ אַלזאָ ווער עס זאָל איהר שטערען אין איהר נידריג שטרעבען צום אויסערליכען גלאַנץ און פוסטע קליינליכע הנאות. זי האָט איהר אינערליכען שופט, ס׳יודישע געוויסען, פערשענקט: נישטאָ ווער ס׳זאָל זי שטראָפען, דער כח וואָס פיהרט דעם מענש צו חשבון הנפש איז ביי איהר געבראָכען. עס עגבערט זי נישט מעהר, אַז זי בעגעהט אַ פעהלער. עס נאָגט און ציפּט איהר נישט מעהר ביי דער נשמה, ווען זי קרזיוודעט זי.

דער עגאָאיזם שטעהט ביי איהר העכער פון אַלעם, איהר נש[illegible] איז אין קייטען געשמידעט...

און עס געניגט פאַר דער יונגער יודישער טאָכטער אַ קליינע בעמערקונג מצד איהרע נאָהנטע זי זאָל זיך צו כעס׳ן און אָב׳ברעכען פון זיי. אויף אַ פרוב פון נעמי׳ן אָבצוּווענדען די יונגע שנורען פון גאָכגעהן נאָך איהר, איז באַלד ערפה בערייט איהר דעם רוקען צו ווענדען; מיט רעכט בעמערקען אונזערע חכמים:

„ערפה שהפכה עורף לחמותה".

זי הייסט ערפה, ווייל זי ווענדעט איהר נאַקען צו נעמי׳ן. זעהענדיג אַז דאָס מיטגעהן מיט נעמי׳ן וועט איהר ליידען פערשאַפען, געזעגענט זי זיך אָב און געהט איהר וועג — דעם פינסטערען גליטשיגען וועג פון אַ זינלאָז לעבען: אַ לעבען וואָס האָט קיין ציעל, קיין תכלית, אַ גייסטיג קעלער־לעבען, וואָס האָט נישט דעם מוטה זיך אין דינסט צו שטעלען פאַר אַ גרויסער זאַך

זי געהט אַליין.

ווי אַ קליין אָרים בעשעפעניש, קריכט זי אויף דער וועלט, אָהן אַ העכער שטרעבען, נאָך עפעס שעהנעס, עפעס גרויסעס.

זי געהט אַליין.

די מאַכט פונ׳ם גרויסען עבר לאָסטעט נאָך אויף איהר, נישט זי דערהויבט זי, נישט זי שטאַרקט איהר גייסט.

אַליין, אַליין.

און אַז מען געהט אַליין אין פרעמדע שטעגען בלאָנדזשעט מען.

ערפה, די היינטיגע יודישע טאָכטער בלאַנדזשעט. זי בלאָנדזשעט, ווייל זי געהט אַליין.

— — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

און אָט ערשיינט פאַר אונז די הימלישע געשטאַלט: רות.

דאַ ענטפלעקט זיך פאַר אונז אַ גרויסע יודישע נשמה. אַ נשמה וואָס וויל נישט זיין פערשיט, אַ נשמה וואָס פאָדערט איהר רעכט: זי זאָל לייכטען, זי וויל נתגלה ווערען.

רות — דער סימבאָל פון דער אמת'ער יודישער מאַטער האָט אין זיך אַ סך סרוים. זי האָט אין זיך עפּעס פון העכערע וועלטען, פון דעם וואָס איבער דער רעאַלער וועלט.

די אמת'ע יודישע מאַטער טראָגט אין זיך בענקשאַפט: עס ציהט זי צו דער אייביגקייט.

עס ציהט זי אַ הין, אַ הין צו דעם אייביגען קלאָהרען קוואַל פון וואַנען זי איז געקומען.

מיט צאַרטע סטרונעס איז אַזאַ יודישע מאַטער צו געקניפּט צום גורל פון יודישען פאָלק.

פון איהר האַרץ צום האַרץ פון יודישען פאָלק לויפען זונען שטראַהלען, דורך וועלכע עס גיסט ליכט און וואַרעמקייט פון איינעם צום אַנדערען.

זי איז צוזאַמענגעוואַקסען מיט איהר פאָלק און זיין גייסט. זיי זענען איינס. און ווי פאַר איינענע אינטערעסען איז זי גרייט אַלץ אָוועקצוגעבען, אַלץ אַדורכצומאַכען, אַזוי ווי פאַר'ן איינענעם קינד איז מען עלול זיך צו אָפּפערען. אַזוי איז אַזאַ נשמה און מהוג צוליעב די אינטערעסען פון איהר פאָלק אויף אַלעס פערזענליכעס צו פערצייכטען, און בעריט איז זי פאַר דער עקזיסטענץ פונ'ם יודישען גייסט איהר לעבען צו געבען.

דער יודישער גייסט איז ביי איהר נישט בלויז אַ בּאָרב, נישט בלויז אַ אַנזיכט, נאָר אַ וועזען.

אַ אַנזיכט קאָן נישט דעם מענש אומפאַרמען, איבערשמעלצען. צוליב אַ אַנזיכט-איז מען זיך נישט מקריב.

דער יודישער גייסט, די תורה קאָן יאָ דעם מענש איבערשמעלצען, צוליב איהר עקזיסטענץ קאָן מען יאָ און זעלבסטפערלייקענונג אויפגעהן, — טאָ איז'ס מעהר ווי אַ אַנזיכט.

עס איז עצמיות, אַ דורכלעבען. דערפאַר איז'ס אייביג.

נאָר אונזערע אַנזיכטען קענען מיר בייטען. אונזער וועזען אָבער קיינמאָל נישט.

און אַזוי ווי מיר קענען נישט גלייכגילטיג זיין ווען מיר זענען אין סכנה, אַזוי קענען מיר זיך נישט גלייכגילטיג פערהאַלטען ווען אונזער גייסט איז ח"ו אין געפאַהר.

גייסטיגע גלייכגילטיגקייט און יודישע אמונה קאָנען נישט צוזאַמען זיין ווי פינסטערניש און ליכט...

אונזער גלויבען וואָס איז אונזער וועזען טאָר נישט ווירקונגסלאָז זיין. ער מוז אַ דורכלעבען. ער מוז זיך אונטער אַלע אומשטענדען אַ דורכזעצען. ער איז געשיכטע, און מוז זיך בעוועגען, ער מוז ווירקען אויך אויף קאָסטען פונ'ם אייגענעם לעבען.

דאָס וואונדער וואָס מיר זעהען אונזערע גבורים, די מענליכע און ווייבליכע העלדען, יעדע מיה ועליגקייט מבטל זיין און אויך דעם טויט פערשפּאָטען וואו עס האַנדעלט זיך זיין גייסט צו פערטיידיגען.

דאָס וואונדער וואָס מיר זעהען די פרייע גרויסע מענשען געהען מיט עהרליכען מוטה דורך שטורם און ברויזען, זיין בעשטימטען וועג. דער וועג איז דאָך צום אייביגען גערעכענט צום שורש, צו זיך... מיט דעם געהן פערניכטעט ער אַליין משחיתים וואָס וועלען זיין נשמה פערצעהרען. דעם וועג מוז ער דאָך געהן.

וואָס מיר בעוואונדערען און שעצען איז נישט דער מוטה צו געהן שטאַרבען, נאָר דעם מוטה ריין און קרעפטיג צו לעבען.

און דער מוטה ליגט טיעף אין דער יודישער נשמה און מיט איידעלער וואַרמקייט שפּייזט ער די גייסטיגע און קערפּער-ליכע כחות. נישט מיט איינענע, אויך די אַלע וואָס שטעהען אַרום איהם אין לעבען אָדער אין דער פאַנטאַזיע, די אַלע ווערען בעשטראַלט פון איהם. ווי טוי טראָפּען ווירקט ער אויף די אַלע רויזען-הערצער וועלכע עפנען זיינע קעלך פאַר איהם.

אַזאַ מוטה איז מהי' מתים. — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

פון צייט צו צייט שיקט מען אונז אַרום אַזעלכע גרויסע נשמות, וואָס שטראַהלען אויס לעבענס-זאַפט, דורך וועלכען עס קומט אַ התגלות אלקות.

ווי קומען נישט פאַראַדירען, נאָר בעווייזען מיט זיך וואָס עס טהוט זיך אין אַ יודיש האַרץ. צו וואָס אַ יודישער כח איז אַלץ אויסשטאַנד. וייער לעבען זאָגט עדות ס'אַרע וועלט ערשי-טערנדע כחות ס'ליגט אַלץ אין מענש.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

און אָט שטעהט פאַר אונז אַזאַ הימלישע געשטאַלט אין איהר גאַנצער פּראַכט און מאַיעסטעט: רות.

דורך איהר צוגעבונדענקייט צו ישראל און זיין ג—ט, ווערט זי פון גרונד אויס אומגעשטאַלטעט.

„עמך עמי ואלקיך אלקי".

מוטיג און קרעפטיג קוועלט פון איהר ועלע אַרויס, דאָס שטאַרקע טיעף איבערגעצייגטע וואָרט: דיין פאָלק איז מיין פאָלק, דיין ג—ט איז מיין ג—ט.

זי שרעקט נישט צוריק פאַר'ן שלעכסטען: פאַר'ן טויט.

מיט גבורה שאַלט איהר הויכער אמת:

„באשר תמותי אמות".

אויב דו נעמי, די טראַדיציע מוזט ח"ו שטאַרבען, וואָס נוצט מיר דאַן מיין לעבען. ליבער זאָל איך אין לעבעדיגען טויט מיין ערלעזונג געפונען.

נאָר מיט דיר צוזאַמען זיין.

„ותלכנה שתיהם".

און זיי געהען ביידע צוזאַמען, פעסט און ענטשלאָסען, געהט יונג און אַלט בייזאַמען.

די אַלטע נעמי בעפליגעלט איהרע שריט, זי ווערט פון רות מוטיגען און איבערצייגענדען אונטערנעהמען בעזעעלט, בע-נייט, אויפגעפרישט.

די יונגע רות וואָס גלויבט אין אידעאַל קלאַממערט זיך אין די נסיונות און ערפאַהרונגען פון דער געניטער און גע-פאַסטער נעמי. נעהמט איבער איהר זיכערקייט און געניטקייט.

ותלכנה שתיהם: און זיי געהען ביידע צוזאַמען דורכ'ן לעבען. איינע שטיצט די אנדערע. איינע שטאַרקט די אַנדערע.

יונג און אַלט ווי איינס. און אין איינעם לאָזט זיך געהן, און אויב מ'געהט קומט מען ווייט. — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

ס'אַרע זעלטענע ערשיינונג איז היינט דאָס צוזאַמענגעהן פון יונג און אַלט!

איז'ס נאָר אויס מאַנגעל אין נעמי'ס אָדער פעהלען אויס אַזעלכע רות'ן?

ווי טרעפט מען אַזעלכע רות'ן? פאַרוואָס געפינט מען זיי נישט? פאַרוואָס איז די וועלט נאָר מיט ערפּה'ס אָנגעפיהלט?.. ס'איז דאָ צווישען אייך נשמות וואָס האָבען שיינבאַר פערגעסען צו זיי עקזיסטירען צי זיי זענען איבערהויפּט דאָ, און זיי האָבען אויף אַלעס פערציכטעט וואָס קען זיי אויפהויבען, בעלעבען. מיט יעדען טאָג האָבען זיי יציאת נשמה...

די יודישע קעניגען-מוטער.

א. ז. פרידמאַן.

אין דעם טאָג וואָס דאָס יודישע פאָלק פייערט דעם יום-טוב פון זיין גרויסע פערגאַנגענהייט, פון זיין ענטשטעהונג אַלס געט-ליך פאָלק מיט אַ געטליכע קולטור, אינ'ם זעלבען טאָג פייערט עס אויך דעם יום-טוב פון זיין גרויסע צוקונפט וואָס איז פער-בונדען מיט די משיח-האָפנונגען; אינ'ם זעלבען יום-טוב וואָס עס ווערען אין די יודישע שוהלען געלייענט די „עשרת הדברות" (צעהן געבאָטען) אין דעם זעלבען יום-טוב ווערט אויך געלייענט די מגלת רות, וואָס דערצעהלט אייגענטליך די היסטאָרישע ענט-שטעהונג פון משיח-שטאַם — מלכות בית דוד.

איז דאָך דאָס יודישע פאָלק געווען דאָס ערשטע וואָס האָט דער וועלט ליכט און גלויבען געברענגט, און עס וועט אויך זיין דאָס וואָס עס וועט דאָס גרויסע לעצטע וואָרט זאָגען...; איז דאָך דאָס יודישע פאָלק א תורה-פאָלק און דאַריבער אַ משיח-פאָלק. דער גרויסער משיח-אידעאַל האָט נור ביי אַ פאָלק וואָס האָט אַ תורה גענומען און מיט איהר געלעבט—געקענט געבוירען ווערען...

אויף וויפיל אָבער די מגילת-רות, אַלס ערצעהלונג ווי אַזוי עס איז געבוירען געוואָרען דער מלך דוד, אינטערעסירט יעדען יוד אַלס אַ זוהן פון משיח-פאָלק, דאַרף זי אָבער אינטערעסירען בעזונדער די יודישע פרוי, שוין בלויז צוליב דעם, וואָס אין דער מגילה ווערט געשילדערט א פרויען-טיפּ, וועלכע האָט זיך פערדינט צו ווערען די מוטער פון די יודישע קעניגען, דעם שטאַם פון יודישען משיח, און וואָס איהר נאָמען טראָגט טאַקי אָט די מגילה.

דען ס'איז דאך זעלבסטפערשטענדליך, אַז מיט'ן שילדערן די אַלע איינצעלהייטען און איבערלעבענישען פון אָט דער פרוי רות, וויל דער מגילה-פערפאַסער (שמואל הנביא האָט געשריבען די מגילת רות) אונז געבען דעם שליסעל צו פערשטעהן עט וואָס פון דעם גרויסען געטליכען געהיימניס, וואָס אַ טאָכטער פון מואָב (אַ געצענדינעריש פאָלק וואָס האָט שטענדיג געקעמפט געגען יודען) האָט זוכה געווען צו ברענגען דעם יודישען קעניגליכען און משיח'שען שטאַם אויף דער וועלט...

און וואָס דערצעהלט אונז אָט די מגילה?

אַנ'אָנגעזעהענער מאַן, פון די חשוב'סטע פאַמיליעס. פער-לאָזט דאָס יודישע לאַנד, צוליעב דעם גרויזאַמען הונגער וואָס הערשט דאָרט, און בעזעצט זיך אין שכנות'דיגען לאַנד מואָב. זיין גרויס עשירות ציהט אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון די מואָב'ישע רעגירונגס-ספערען, אַזוי, אַז ווען זיינע האַלב-אַסימילירטע זוהן, נעמען מואָב'ישע טעכטער פאַר פרויען,—געגען ווילען פון זייער טריי געבליבענע יודישע מוטער נעמי — איז איינע פון זיי דעם קעניג'ס אַ טאָכטער, נעמליך — די פּרינצעסין רות.

דאָס פערלאָזען דאָס אייגענע לאַנד אין אַ הונגער-צייט ווערט אָבער אַבימלך'ן (נעמי'ס מאַן) נישט פערשוויגען. ער פער-לירט זיין פערמעגען און שטאַרבט אָב; עס שטאַרבען אויך אָב ביידע זיינע זוהן און נעמי בלייבט אַנ'עלענדע, גענצליך פער-אָרימטע אַלמנה, ווען עס נאָגט און פייניגט די בענקשאַפט פון דעם היימאַט'ס לאַנד — יהודה.

ווען נעמי בעשליסט זיך צוריק קיין ארץ ישראל צו גיין און וויל זיך אָבגעזעגנען מיט איהרע שוויגער-טעכטער, נישט האָ-בענדיג דעם מינדעסטען איינפאַל אַז זיי, די רייכע קעניגליכע פרינצעסין, וועלכע האָבען איהרע זוהן גענומען צוליעב זייער רייכטהום, זאָלען וועלען מיט איהר, אַנ'אָרימע אַלמנה, ווען'ס גורל ס'וועט יעצט זיין צו קלויבען איבערגעבליבענע און פער-געסענע זאַנגען אין פרעמדע פעלדער — ווייטער פערבלייבען. ווייזט זיך אָבער אַרויס אַז נור איינע — ערפּה — נעהמט פון איהר אבשיעד און געהט צוריק אַהיים צו איהר מואָב'יש לעבען, דאַ-געגען די צווייטע — רות, וויל פערלאָזען איהרע עלטערן, איהר פאָלק, איהר קעניגליכען הויף מיט זיינע פערגניגענס און רייכטום, איהר פריי אונגעשטערט לעבען אַלס אַ מואָב'ישע טאָכטער און וויל דורכאויס בלייבען טריי איהר שוויגער-מוטער נעמי, ליידען הונגער און ארימקייט צוזאַמען מיט איהר, ווערען טריי איהר פאָלק און איהר ג—ט; פערבונדען זיך צו לעבען אַלס יודישע טאָכטער, מיט אַלע יודישע געזעצען, פערבאָטען און פערפליכטונגען.

און עס העלפט נישט, וואָס נעמי, פּרובט אויסלעשען ביי איהר אַלע פונקען פון האָפנונג, פּרובט בעשווערען איהר האַרץ און איהר שטיינער לייגען אוי'ן וועג, מאָלענדיג די אונגעהויערע שווערע נסיונות וואָס מואב'ס א טאָכטער קען האָבען ביים ווע-רען אַ יודישע; די אָהן אַ שיעור בעגרענצונגען, וואָס זי וועט בעגעגנען אויף יעדען-טריט און שריט; זי מאַכט איהר קלאָהר, אַז מען קען נישט געהערען דער יודישער נאַציאָן, אויב מען אַנערקענט נישט אויך דעם יודישען ג—ט און די יודישע תורה-געזעצען — דאָס האָט טאַקי ערפּה'ן אָבגעשראָקען — דאָס אַלעס העלפט נישט, רות האָט מיט אַנ'אייזערנעם עקשנות און פעסטען ווילען נור איין ענטפער:

„דיין פאָלק איז מיין פאָלק און דיין ג—ט איז אויך מיינער".

— ביי אונז טאָר מען נישט געהן ווי מען וויל און ווען מען וויל — טענה'ט נעמי — דאָס פאַמיליען-לעבען מוז דאָך ביי אַ יודישע טאָכטער אַזוי געפּיהרט ווערען, אַז אַ טאָכטער פון הפקר'דיגען מואָב'ישען פאָלק וועט זיך קיינמאָל נישט קענען דערצו צופּאַסען... אַפילו אונזער טאָג טעגליך לעבען מוז דאָך הייליג און איידעל זיין.

נאָר אויב איהר אַלע וועט אריינקומען אין היכל פון יעקב, אויב איהר וועט פערשמעלצען צוזאַמען מיט'ן כלל. יעדע פון אייך יודישע קינדער וועט איהר טייל רות, וואָס ליגט אין איהר צוגעבען. דאַן וועט פון אַלע—איין רות, אַ מוטיגע און שטאַרקע אַרויסקומען.

דורכ'ן צוזאַמען זיין וועט איינע ביי דער אַנדערע ערהאָלונג געפינען, אייערע גייסטען וועלען זיך אויפרישען, און די הימלישע רות וועט אַרויסשוואומען.

דורכ'ן צוזאַמענלעבען וועט איהר אייך ליבען, אינ'ם האַרץ וועט אַ טיפע בענקשאַפט אָנפילען און עס וועט זיך אַרויסגיסען אַ רות.

דאָס בענקשאַפט און דאָס פיהלען וועט אַמאָל זיך אין טענער צעגיסען.

אַ הימלישע מעלאָדיע וועט זיך אויסגיסען אין וועלט'ס חלל.
די אצילות'דיגע מוזיק וועט אָנטרינקען כביכול השי"ת מיט שירות ותשבחות.

מאי רות, שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה
בשירות ותשבחות. (ברכות ז:)

ב"ה, ב' אייר, פ"ד לודז. —

– ווי דו וועסט געהן – געה איך אויך, ווי דו וועסט נעכטיגען נעכטיג איך. – קומט דער ענשלאָסענער ענטפער פון רות'ן.

– אָבער מיר מוזען דאָך – וואָרענט ווייטער נעמי – פיל מאָל אַלס יוד זיין גרייט דאָס לעבען צו פערלירען, אין וואַסער און אין פייער צו געהן פאַר אונזער גלויבען און פאַר אונזער ג – ט.

– איך וויל שטאַרבען אַזוי ווי דו וועסט שטאַרבען, און נאָר דער טויט וועט אונז צו שיידען – ענטפערט רות.

און זי ווערט אַ געטרייע יודישע טאָכטער, געטריי און איבערגעגעבען איהר אַלטע אָרימע שוויגער-מוטער, קריכט זי גאַנצע טעג איבער די פעלדער, אַ פּאָר זאַנגען צו געפינען פון וועלכע ביידע זענען זיך מפרנס; געטריי און איבערגעגעבען די יודישע געבאָטען און די יודישע לעהרע, פיהרט זי אַ צ[illegible]ת'דיג ג – ט'ספאָרכדיג לעבען ביז עס ווערט אויף איהר או[illegible]רקזאַם דער גרויסער יודישער שופט און געלעהרטער בו[illegible] וועלכער ווערט בעוואונדערט פון איהרע קרבנות פאַר'[illegible]דענטום; פון איהר צניעות און איידעלע זיטען, וועלכע זי האָט אַזוי פלייסיג איבערגענומען ביי נעמי'ן, – און זי ווערט דורך איהם די מוטער פון יודישען משיח-שטאַם.

אָט דאָס איז די יודישע קעניגען-מוטער!

אַ פרוי וואָס קען פערלאָזען קעניגליכע פּאַלאַצען, הפקר'דיגע פערגעניגנס, פערבלענדענדע רייכטימער, און צושטעהן צו אַ פאָלק, וואָס איז גע'רודפ'ט פון אַלע שכנים אַרום, זייענדיג גרייט צו ליידען דאָס גרעסטע אָרימקייט און די שווערסטע ליידען; אַ פרוי וואָס איז גרייט מיט אַזאַ עקשנות און פייער אָבצוהיטען די יודישע תורה מיט איהרע געזעצען נישט אָבשטעלענדיג זיך פאַר'ן טויט; אַ פרוי, וואָס בעגרייפט אַזוי די גרויסקייט פון יודישען פאָלק, אַז זי אַנטלויפט פון די קעניגליכע בעלער צו קלויבען ווי אַ בעטלערין, פערגעסענע זאַנגען אויף פרעמדע פעלדער – אָבער אַלס יודישע טאָכטער; אַ פרוי וועלכע ווייסט אַזוי צו שעצען די לעהרע, די זיטען און די יודישע צניעות, וואָס עס ווייזט און לערנט איהר אַנ'אַלטע צובראָכענע שוויגער-מוטער, – נישט בעטראַכטענדיג זי פאַר פאַנאַטיש און נישט מאָדערן, אָט אַזאַ פרוי דאַרף ברענגען אויף דער וועלט דעם יודישען משיח; אַזאַ פרוי איז ווערט אַז דורך איהר זאָל קומען די אייביגע יודישע גאולה...

יודישע פרויען! הערט זיך איין די ערצעהלונג פון מגלת רות און דערנעהנטערט די יודישע אויסלייזונג...

זאָל די יודישע קעניגין-מוטער רות, אייער סימבאָל און וועג-ווייזערין זיין!

ו. לייכטער

א סעדער איז ער געוועזן.

(סקיצע)

אונזער גאָרטען איז בעקאַנט געוועזן כמעט אינ'ם גאַנצען שטעדטל. גאָרטען – טייל האָבען איהם גערופען סאָד, וואָרין מעהר ווי אַ האַלבער שטח איז געוועזן פערפלאַנצט מיט פירות-ביימער.

ס'איז דאָ געוועזן מכל המינים. אויסער האָריגע אַגרעסט און לאַכענדיגע ווייםפּעלעך, אויסער בלוטיגע קערשען און אולטראַמאַרינע פלוימען, אויסער בייכיגע עפּעל, רייבעדיגע באַרען און יחסנ'דיגע טרויבען, זענען אויך געשטאַנען, אין איין שורה, מיט חוצפה פאַריסענע קעפּ, פיער אַלטע ניסן-ביימער, און אָן אַ זייט, נעבען גדר, צאַרטע, סאַמעטענע מאָרעלען.

און שטעזשקעס, שמאָלע אָפּגעריסענע שטעזשקעס מיט גרינע זוימען ביי די זייטען, האָבען זיך איינגעשניטען אינ'ם דאָזיגען האַלב-גאָרטען האַלב-סאָד. און ווען קליינוואַרג האָט זיך צוריקגעקעהרט פון חדר – האָט זיך אַלץ אַרויסגעלאָזט אויף די דאָזיגע שטעזשקעס מיט אַ הילכיגען לאַך, וואָס האָט זיך אָוועקגעקולערט אין אַלע ווינקעלעך.

און דער מילדער זומער האָט פאַר זיי געקניהט און די מעוברת'דיגע ביימער האָבען פאַר זיי זיך געבויגען.

און ס'האָט נישט געהאָלפען דעם טאַטענס ריידען און שרייען – אין גוטען, אין בייזען – מ'זאָל נישט קאַליע מאַכען, מ'זאָל נישט עובר זיין אויף בל-תשחית:

– קינדער! וואָס טהוט איהר... געדענקט אין ג–ט!...

דעמאָלט ווען ס'איז געקומען די צייט פון פירות, איז –וועלט קעהר זיך קאַפּויער! האָבען זיך די ביימער, אונטער די קליינע קאַפּריזנע הענטלעך געבומען טרייסלען און ס'האָט גע'מבל'ט מיט פרוכטען.

עולם כאַפּט און קוועלט פאַר נחת.

* *

אַ מאָהל איז זיך טאַטע-מאַמע מישב, טהוט אָפּ הלכה למעשה, להכעיס אונז, און פאַרפאַכטעט דעם גאָרטען.

חושך ביי אונז חברה. נישט ריהר זיך מעהר צו צו אַבוים! און טאַקי – וואו וועט מען זומער אַ שטיף טהון, און די פירות גופא, הלמאי קומט עס אַלץ יענעם?

אָבער אַ גדולה אויף אונזערע קעפּ, ווען מיר האָבען זיך דערוויסט, אַז דער אַלטער משה מרדכי האָט אונזער גאָרטען געפאַכטעט, אַז משה מרדכי איז אונזער סעדער.

משה מרדכי – ווער קאָן דאָס נישט ביי אונז דאָס איינגעבויגענע אַלטע יודעל, וואָס טראָגט שוין אויף זיינע פּלייצעס אַנ'עטליכע ניינציג יאָהר; דאָס קליינע יודעלע – מיט די שמאָלע, קאַלמיצקע אייגעלך, אין וועלכע עס שרפהט זיך תמיד דאָס צעבראָכענקייט פון גלות, איינגעפאַסט אין אַ געל-חלבן פּנים, באַדעקט מיט געשפּאָלטענע קנייטשען, און מיט אַ לאַנגע צעפלאַטשטע נאָז, וועלכע איז תמיד פאַרשמירט מיט שטויב און בלאָטע; דאָס קליינע יודעלע מיט די ווייך פלאַקסענע האָר, וואָס שיטען זיך אַרויס פון אונטער דעם אויסגעגלאַנצטען היטעל מיט'ן קליינעם בערדעלע מיט די מיתה משונה קאָליר.

כאָטש מיט אַנ'געצוירענע יאָהרען–איז משה מרדכי תמיד געוועזן מונטער, לעבעדיג, פיל בטחון.

אַ בעזונדערע סימפּאַטיע האָט ער, דער אַלטער, געהאַט פאַר קינדער, קליינע יונגעלעך. ער פלעגט זיך אַ נידערלעגען אויפ'ן גראָז, מיט דער שדרה אַראָפּ און אַרויפזעצען אויף זיך, רייטענדיג, מחנה יונגוואַרג און אַזוי אַוועקשפּילען זיך מיט זיי עטליכע שעה כסדר.

און די קינדער–האָבען זיך געטשעפּעט צו זיין אויסגעריבענעם כאַלאַט, מיט איהם זיך געראַנגעלט, געקיצעלט און ער דער אַלטער, פלעגט פאַרציילען מעשות און מעשה'לעך

די עלטערע יונגלעך, פלעגט ער מיט ערנסט דערציילען פון זיין יחוס: מיינט נישט קונדייסים – דאָ פלעגט ער אַליין איבערהאַקען זיינע רייד און אויף אַ ווײַלע צו מרוזשען די שמולע אייגעלעך – מיינט נישט חברה, כ'שטאַם אָפּ עפּעס פון ווייס-איך-וועמען, און אַז איך אַליין בין עפּעס גלאַט זיך אַזוי אַ יודעל...

דער טאַטע מיינער, זאָל דאָרט האָבען אַ גוטע רוה, איז געוועזן משמש ביים הייליגען רבין פון אַלעקסאַנדער, רבי ר' הענעך'ל זכרונו לברכה.

און ער הייבט פלוצלינג אָן צו שמייכלען, אויף זיינע ליפּען האָט זיך צעוואַקסען דער פריהלינג פון זיינע יונגע יאָהרען. און ער דערמאָנט זיך: „איהר ווייסט – ציהט ער ווייטער – איך פאַכטע שוין גערטנער צעהנדליגער יאָהרען, אַ סך צעהנדליגער יאָהרען, כ'האָב עס בירושה פון מיין טאַטען. חוץ משמש איז ער אויך געוועזן סעדער. סעדער בן-סעדער.

דאָ ערשט נעהמט ער צוזאַמען זיינע אַלע געדאַנקען און הייבט אָן צו דערצעהלען דאָס התשתלשלות פון זיין יחוס.

תמוז פ"ג

סוף קומט.

די ארגאניזירונג פון ארטאדאקסישע יוגענד-פרויען.

ווי טרויריג און ביטער דער אמת זאָל אַלץ נישט זיין טאָר ער פאָרט נישט פערהוילען ווערען: די יונגע טאָכטער אינ'ם רעליגיעז-יודישען הויז, וועלכע האָט בעקומען אַנ'אייראָפּעאישגימנאַזיאַלע ערציהונג פיהלט זיך דאָרט ווי אין אַ תפיסה. אַלע רעליגיעזע מדות און מנהגים, וואָס זי זעהט ביי פאָטער און מוטער זענען פאַר איהר פרעמד און נישט בעגרייפבאַר, זי קען נישט זייער אינהאַלט און מהות, ווייס נישט זייער טעם און מקור; זי בעטראַכט זיי דעריבער פאַר פאַנאַטישע און אָבגעלעבטע.

אַ וויכטיגע סיבה וואָס העלפט פערטיפען דעם אָבגרונד צווישען די רעליגיעזע עלטערן און זייערע טעכטער, וואָס זענען אויפגעהאָדעוועט אויף דער שויס פון דער אייראָפּעאישער שול, איז: דער אָפענער פערקעהר אין דער געזעלשאַפט פון אַנטי-רעליגיעזע יודישע קרייזען; אַהינצו, שטויסט איהר פון איין זייט דער דראַנג נאָך געזעלשאַפטליכע חברותא און פון דער אנדערער זייט, דאָס שטרעבען נאָך „קולטורעלע" ענטוויקלונג.

מיט וואָס זי פערנעהמט זיך דאָרט; מיט וועמען זי האָט דאָרט בעציהונגען און חבר'שאַפט, איז איבריג פיל צו ריידען: דער איינפלוס אויף איהרע אַנשויאונגען, גייסט און אויפפיהרונג פון אַזאַ אַרט געזעלשאַפט, ווי די אַטמאָספערע איז פערפעסטעט מיט אַנטי-גלויבען, שנאה צו יודישקייט; צו די היסטאָריש-געטליכע טראַדיציעס – פיהלט די גאַנצע משפחה צו וועלכע זי געהערט אַלס מיטגלידערין. זי ערפילט דאַן אין דער יודישער שטוב די פונקציע פון אַ גליד אינ'ם קערפּער-אָרגאַניזם וואָס ליידט אַ אַנשטעקענדע מחלה...

די כפירה- און שונד-ליטעראַטור פון די ביבליאָטעקען אין יענע געזעלשאַפטליכע קרייזען, מיט וועלכע זי לעשט אין זיך דעם דורשט נאָך „וויסען" און „בילדונג", מאַכט אויס איהר אַ קאַנאַל דורך וועלכען ס'פליסט אַריין אינ'ם יודישען הויז, ווילד-פרעמדע שטרעבונגען און טהון פערגיפטען די לופט.

אַז דערצו האָט געפיהרט די פערנאַכלעסיגטע און גלייכגילטיגע בעציהונג צום פּראָבלעם פון „רעליגיעזע טעכטער ערציהונג" זענען אַלע מודה; טאַקי די הויפּט-שולד פאַלט אין אַ גרויסע מאָס אויף די עלטערען אַליין. אין דער צוקונפט בעווייזען זיך אָבער אין דער הינזיכט סמנים צום גוטען: אָרטאָדאָקסישע טאָכטער שולען אין וועלכע, פון די קינדער-יאָהרען אָן זאָל איינגעפלאַנצט ווערען אין זייערע הערצער תורה-געפיהלען און יודישקייט, ווערען אומעטום געגרינדעט און אין א סך ערטער עקזיסטירען זיי שוין לאַנג. אמת, אַז א גרויסע צאָהל אָרטאָדאָקסישע יודען ווייזען נאָך נישט ארויס זייער פאָלקאָם פערשטענדניש פאַר דער זאַך. אָלענפאַלס, אין די מחות פון דער ברייטער אָרטאָדאָקסישער מאַסע האָט שוין טיעף אַריינגעדרונגען דער געדאַנק, אַז שאַפען רעליגיעזע טעכטער-שולען איז אַנ'אַבסאָלוטע נויטווענדיגקייט.

זעהר אקטועל ווערט אָבער די פראַגע פון אָרטאָדאָקסישע פעראיינען פאַר פרויען-יוגענד; אויך דערויף איז שוין געקומען די ריכטיגע צייט; אין די רייהען פון די לעצטע זענען שוין פערהאַנען סמנים פון אַזא בעוועגונג, וואָס ענטשטעהט און בעקומט רעאַלע פאָרמען.

מיר מוזען אין אכט נעהמען, דאָס זאָגאר די יודישע טעכטער און פרויען וואָס זענען יאָ רעליגיעז-געשטימט, נויטיגען זיך אָבער אין א קערפּערשאַפט, וועלכע זאָל זיי בייזאַמען האַלטען, מוטיגען און קרעפטיגען פאַר'ן יודישקייט'ס-אידעאַל. אויסצו[illegible]היטען און אָבצוציהען פון פרעמדע געזעלשאַפטליכע קרייזען, וואו דאָס אריינקומען אהין איז שעדליך פאר דער יודישער נשמה – מוז זיך געפינען דאָס אָרט, דער זאַמעל-און-קאָנצענטרירונגס-פונקט פון דער יודישער רעליגיעזע טאָכטער און פרוי.

דאָס פּראָגראַם און ארבייטס-פלאַטפאָרם פאר אזעלכע פעראיינען איז שוין לאַנג געוואָרען אָנגעצייכענט – מיט דער צייט וועט עס מעהר סיסטעמאַטיזירט און קריסטאַליזירט ווערען.

די סביבה וואָס זאָל זיי אריינגעבען ריינע יודישע בעגייסטערונג און שטאָלץ פאר'ן תורה-געזעץ – האָט פאר דער יודישער טאָכטער – די קינפטיגע מוטער א גרויסע בעדייטונג. דאָרט אין דעם „בית יעקב" פעראיין וועט זי האָבען א ביבליאָטעק פון אָרטאָדאָקסישע ביכער, דאָרט וועט פאר איהר פון צייט צו צייט געהאלטען ווערען פאָרטראגען וועגען יודישע געשיכטע און אַנדערע טעמעס, וואָס זאָלען בעלייכטען און אויפקלערען די ראָל און אויפגאבע פון דער יודישער טאָכטער אין לעבען, לויט'ן גייסט פון תורה און יהדות.

אין דייטשלאַנד האָבען אונזערע אָרטאָדאָקסישע ברידער שוין פון לאַנג איינגעזעהן די נויטיגקייט פון אַזעלכע פעראיינען. שטרעבענדיג צו דערהאַלטען די טאָכטער ביי דער תורה און די יודישע טראַדיציעס, גיט מען איהר פאַר אַלעם אַ רעליגיעזע ערציהונג אין דער שולע און שטופּענווייז ווערט זי איבערגעפירט אין די ספּעציעלע פאַר איהר עקזיסטירענדע מעדכען-גרופּען פון „אַגודת ישראל" א. נ. „עזרה".

און טאַקי דאָרט איז נישט צו זעהן דעם קאָנטראַסט בנוגע יודישקייט'ס-וויסען, סיי אין דער טעאָריע סיי אין דער פּראַקטיק צווישען דעם זוהן און די טאָכטער; ברודער און שוועסטער – ווי ליידער ביי אונז. אויך ביי אונז וועט נישט די שולע קאָנען דינען אַלס דאָס לעצטע מי[illegible] פון דערהאַלטען די פרויען-יוגענד ביים תורה-גייסט און פלי[illegible] אין זיי דאָס בעוואוסטזיין אויפ'ן גאַנצען לעבען אַרויס, [illegible] העלדישע יודישע מערטירערינס, ווי די פרויען פון או[illegible] פערגאַנגענהייט.

און מעגלין, דאָס אין אַזעלכע פעראיינען וועלען זיך אויך איינשליטען אַ טייל פון די, וואָס ציהט זיי שוין אפשר ערגיץ אַנדערשוואו – געפינענדיג אַנ'אָרט פון קאָנען טעטיג זיין און אויסנוצען די פעהיגקייטען און דערביי בלייבען די געטרייע טאָכטער פון איהר פאָלק; פאָטער און מוטער.

ערפרעהען דאַרף אונז דעריבער די ידיעה פון דער פרעסע אז אין ווארשע איז דורך דער איניציאַטיוו פון א גרופּע יוגענד-פרויען איינגעאָרדענט געוואָרען א פרויען-פערזאמלונג, אויף וועלכע ס'זענען ארויסגעטרעטען מיט רעדעס לעהרערינס פון די „בית יעקב" שולען. און ס'איז געגרינדעט געוואָרען א יוגענד-פרויען פערבאַנד.

א. גפן.

פון חודש צו חודש.

די גרונד=שטיין פייערונג פון ישיבת חכמי לובלין.

דאָנערשטאָג ל"ג בעומר איז אין לובלין פאָרגעקומען די גראַנדיעָזע פייערונג פון לעגען די גרונד-שטיינער אויפצובויען די וועלט-ישיבה אויפ'ן נאָמען פון די חכמי לובלין.

אין דער פייערונג האָבען אנטייל גענומען איבער 50 טויזענד מענשען; פיעל אנגעזעהענע פערזענליכקייטען. צווישען אַנדערע די רביים שליט"א פון גור, טשאַרטקאָוו, ראַדזין, סאָקאָלאָוו, חעלם, לוקאָוו, נאָוואָ-מינסק, סלאָנים, סטאָלין א. אַ. ס'זענען אויך אנוועזענד געווען פאָרשטעהער פון די מאַכט.

די ערעפנונגס-רעדע האָט געהאַלטען דער איניציאטאָר פון דער וועלט-ישיבה דער פיעטריקאווער רב הרה"ג ר' מאיר שפּיראָ שליט"א. קורצע מאמרים האָבען געהאַלטען די רביים פון גור און טשארטקאָוו שליט"א. מיט'ן לעגען דעם גרונד-שטיין אויפצובויען אין קאָנגרעס-פּוילען אַזאַ וועלט-ישיבה, איז צו ערווארטען א נייע תקופה פאר דער אויפבליהונג פון תורה-שטודיום אין אונזער לאַנד.

די יוגענד-דעלעגאטען אויף דער כנסי' גדולה.

אין צענטרום: דער. הרה"ג ר' מאיר שפּירא שליט"א; ד"ר נתן בירנבוים.

60-יעהריגער יובילעאום פון ד"ר נתן בירנבוים.

י"א אייר האָט ד"ר נתן בירנבוים געפייערט זיין 60-יעהריגען יובילעאום אין בערלין. זיינע פערעהרער האָבען אַרויסגעלאָזט אַ ספּעציעלע אויסגאַבע געווידמעט זיין יובילעאום-פייערונג.

ווי מיר דערוויסען זיך, קומט ד"ר בירנבוים קיין פּוילען אין דער נאָהענטסטער צייט.

אינ'ם טאָג פון דער פייערונג האָט אונזער רעדאַקציע אַרויסגעשיקט קיין לובלין צום בוי-קאָמיטעט אַ וואַרימע ווונש-טעלעגראַמע.

הרה"צ ר' אלי' חיים מייזעל זצ"ל.

(צום 12-טען יאָהרצייט.)

הרה"צ ר' אליה חיים מייזל זצ"ל איז געבוירען געוואָרען אינ'ם יאָהר תקפ"א, ביי זיינע עלטערן אין שטעדטעלע האָראָדאָק. זיין פאָטער ר' משה האָט איהם געגעבען א גוטע תלמוד'ישע ערציהונג. נאָך אין די יונגע יאָהרען האָבען זיך שוין ביי איהם בעוויזען געניאלע פעהיגקייטען; צו 12 יאָהר האָט ער שוין געהאט בעקומען היתר הוראה, פון בעוואוסטען וועלט-בעריהמטען גאון ר' יענקיל'ע קארלינער ע"ה.

אלט זייענדיג 19 יאָהר איז רבי אלי' חיים ז"ל אויפגענומען געוואָרען אלס רב אין זיין געבורט-שטעדטיל האָראָדאָק. דערנאָך א'ז ער געווען רב אין פּרוזאני און אינ'ם יאָהר תרכ"ה איז ער אויפגענומען געוואָרען אלס רב אין לאָמזע. דאָרט הויבט זיך שוין אָן זיין אינטענסיווע מסירות נפש'-דיגע ארבייט פאר'ן כלל. ערשט אינ'ם יאָהר תרל"ג איז רבי אלי' חיים אויפגענומען געוואָרען אַלס רב אין לאָדז. דאָ האָט ער ארויסגעוויזען זיין איבערגעבענהייט און ווילען פאר אלע כלל-ענינים און האָט געדינט זיין קהלה מיט לייב און זעלע.

דער לאָדזער רב האָט אויך אויף דער גאנצער וועלט געשמ'ט אלס א גרויס פערזענליכקייט אין דער רבנישער וועלט.

י"ד אייר תרע"ב האָט דאָס יודישע לאָדז פערלוירען זיין גייסטיגען פאָטער און מנהיג.

א בעזונדערער זכרון איז פערבליבען אויף זיין נאָמען: די תלמוד תורה, וואָס עקזיסטירט שוין 51 יאָהר און האָט שוין ארויסגעגעבען טויזענדער בני תורה און תלמודי חכמים.

נאָך היינט לערנען אין דער תלמוד תורה 600 קינדער (כ"י), דער געלד-קריזיס איז אָבער דאָרט שטאַרק פיהלבאר; די ברייטע יודישע געזעלשאַפט אין לאָדז דאַרף זאָגען דערוועגען איהר וואָרט.

אַ חשוב'ר גאַסט.

זייט איינינע וואָכען ווייזלט אין פּוילען הרב הגאון משה חיים לויא שליט"א אויס רומעניען (שאצער רב).

דער ג' שאצער רב מאכט א טורנעע איבער די גרעסערע יודישע שטעט און האַלט פאָרטראַגען איבער פערשידענע אינטערעסאַנטע טעמעס. אין זיינע פאָרטראַגען גיט דער ג' הב אָב אַ חשוב'ן פלאַץ די ערציהונגס-פראַגע. אַלס טאַלאַנטפולער און בעציובערענדע רעדנער, לאָזט ער איבער אויפ'ן אוידיטאָריום אַ טיפען איינדרוק און רופט אַרויס אַ התלהבות'דיגע שטימונג.

ווייזלענדיג אין לאָדז, האָט דער ג' שאַצער רב געהאַלטען אַ העכסט-אינטערסאַנטען פארטראַג פאַר אַ טויזענד-קעפיגע פערזאַמלונג, וועלכע האָט איהם האַרציג געדאַנקט און געמאַכט שטורמישע אָוואַציעס פאַר זיינע וואַרימע רייד און גייסטרייכע געדאַנקען. דער ג' גאַסט האָט אויך בעזוכט די אָרטאָדאָקסישע אינסטיטוציעס אין לאָדז.

בעת אַ וויזיט פון אונזער רעדאַקטאָר ביים חשוב'ן גאַסט האָט ער פערשפּראָכען פון צייט צו צייט צו צושיקען אַרטיקלען פאַר'ן „בית יעקב" זשורנאַל.

רות אלס ביישפיעל פאר אונז.

שרה שענירער.

די סיני בליצען זענען שוין לאַנג פערלאָשען, אָבער דער באַרג איז נאָך נישט פערשוויגען געוואָרען; יעדען טאָג רופט אַ שטימע פון חורב: „אוי להם לבריות מעלבונה של תורה". „וועה צו די מענשען וועגען דער שאַנדע פון דער תורה".

און אָט קומען אָן די טעג פון דעם תורה-פעסט, די טעג ווען מיר האָבען די הייליגע תורה אויפ'ן סיני בעקומען; אַ מערקווירדיגער יו"ט איז דער זמן מתן תורתנו!

יעדער יודישער יו"ט האָט זיינע סימבאָלען: ר"ה האָט זיין שופר, יום כפור – זיין פאַסטען, סכות – די סוכה און דעם אתרוג, פסח – זיינע מצות, אָבער שבועות האָט גאָר קיין סימבאָל נישט. און פאַרוואָס? ווייל אָט דער יו"ט איז אַן'אייביגער צייכען, אַז דעם טאָג האָט זיך דער אַלמעכטיגער וועלטבעשעפער צו אונז צווישען דונערן און בליצען ענטפלעקט, און אונז זיין תורה, דאָס אש-דת, דאָס פייער-געזעץ איבערגעגעבען. און ווייל דער וועלטבעשעפער איז איינציג און זיין תורה איז איינציג, קען מען עס מיט גאָרנישט סימבאָליזירען.

און אָט שטעהט די תורה אין איהר ליכטיגקייט פאַר אונזערע אויגען, זי שיצט אונז אויף יעדען שריט, זי פיהרט אונז און ווייזט אונז אַלע מאָל דעם ריכטיגען וועג.

און ווען מיר פערזאַמלען זיך אין דעם יו"ט אין די שוהלען אַריין ווען מיר עפענען דאָס ספר-תורה און קומען צו די ווערטער פון די „עשרת הדברות", נעהמט אונז אַ ציטער אַדורך, אַ הויך פון דער אַלטער סיני-לופט פיהלט יעדער אויף זיך, און עס דאַכט איהם, אָט שטעהט ער מיט זיינע מיליאָנען ברידער דאָרט ביים סיני-באַרג און הערט די ווערטער פון בעשעפער ב"ה; ער פיהלט דעם געוואַלטיגען גייסטיגען כח, וואָס וואַרפט איהם צו די פיס פון סיני, ער זאָל פון פלאַמענדען שפיץ דעם וועלט דורכדרינגענדען „אנכי!" פערנעהמען.

„וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר". „און ג – ט האָט גערעדט די אַלע דאָזיגע ווערטער צו זאָגען". ער, דער וועלטבעשעפער האט גערעדט! מיט דעם איז יעדער צווייפעל אין אינהאַלט, יעדער צווייפעל אין די ג – טליכקייט פון יעדען וואָרט פון דער תורה בעזייטיגט. מיט דעם איז אויך בעזייטיגט די מעגליכקייט, דאָס וואָרט פון איינציגען אייביגען ג – ט לויט אייגענע אַנזיכטען צו פערענדערען.

אָבער נאָך עפּעס ווערט אין דעם סימבאָליזען יו"ט געלייענט, נעמליך: די מגילת רות. צו ווייסט איהר, מיינע שוועסטערן, ווער רות איז געווען? זי איז נישט געווען אַ יודישע טאָכטער, נאָר אַ קינד פון אַ פרעמדען קעניג, אַ פרינצעסין. און זי האָט איהר פאָטער'ס פּאַלאַצען פערלאזען און פאָרגעצויגען אויסצוּוואַנדערען מיט איהר שוויגער-מוטער אין אַ פרעמד לאַנד, און ליידען הונגער און נויט. און פאַרוואָס? ווייל זי האָט געהאַט אָפענע אויגען, זי האָט דעם אמת, דאָס וואַהרע ליכט פון דער תורה דערקענט. און זי האָט בעסער אַלס יוד געוואָלט ליידען, איידער אַלס נישט-יוד אַ פערגניגט לעבען אין קעניגליכען פּאַלאַץ צו פיהרען.

און אָט לייענען מיר אין דער מגילה:

נעמי, די שוויגער פון רות, ווייל נאָכ'ן טויט פון איהר מאַן און צוויי זוהן, אין די אַלטע יודישע היים צוריקקעהרען. אַלעס האָט זי אין דער פרעמד פערלוירען: איהרע נאָהענטסטע, איהר גליק, איהר פערמעגען, איהר שלום... און אָט וויל זי, וועמען יעדער האָט אין בית-לחם מקנא געווען, לעדיג און איינזאַם אין איהר היים צוריקקעהרען. עס בעגלייטען זי די צוויי שוויגערטעכטער – רות און ערפה. ביי דער גרעניץ פערלאַנגט זי זיי זאלען צו זייערע עלטערן צוריקקעהרען. ערפה לאָזט זיך באַלד איבעררעדען, אָבער רות, דערהערענדיג דאָס, בעט זיך מיט טרעהרען אין די אויגען, מיט פשוט'ע אָבער חיהרענדע ווערטער: „פאַרוואָס פערלאַנגסטו, איך זאל דיך פערלאָזען? איך וועל געהן, ווי דו וועסט געהן, איך וועל נעכטיגען ווי דו וועסט נעכטיגען, דיין פאָלק איז מיין פאָלק, דיין ג – ט איז מיין ג – ט, איך וועל שטאַרבען, ווי דו וועסט שטאַרבען און מיט דיר צוזאַמען בעגראָבען ווערען. נאָר דער טויט קען אונז שיידען".

און זי בלייבט ביי איהר אַלטער שוויגער, זי אָפּפערט איהרע פּאַלאַצען, איהרע חבר'טעס, איהרע היימישע מנהגים, און וואָס בעקומט זי דערפאַר? אַנ'אָרעם איינגעפאַלען הייזעל, אָרימקייט און נויט. זי, די קעניגליכע טאָכטער מוז אין די גרעסטע היצען זאַנגען אויף פרעמדע פעלדער זאַמלען... און דאָס אַלעס האָט זי נאָר צוליב די אַלערהייליגסטע תורה-אידעאַלען געטהון. און זי בלייבט אַנ'אייביגער ביישפיל פאַר די יודישע טעכטער, די וועלטליכע פערגעניגענס נישט נאָכצוגעהן און בעסער אַלס יוד ליידען, נאָר אונזער הייליגע אמונה טריי צו בלייבען.

און צו איז רות פאַר איהרע ליידען פון הימעל בעלוינט געוואָרען? צו איז איהר טריישאַפט צו דער יודישער אמונה בעצאָהלט געוואָרען? יאָ, זי איז טויזענדפאַך בעצאהלט געוואָרען, ווייל אָט די רות האָט נעהאַט די זכי', אַז פון איהר זאָל דאָס מלכות בית דוד אַרויסקומען, דאָס מלכות וואָס האָט אַזוי לאַנג געקעניגט, און וואָס וועט אַמאָל ביז אין דער אייביגקייט קעניגען.

און אָט דער ביישפיל פון אַזאַ מוטער פון יודישען מלכות דאַרף אונז פריש בעגייסטערן, אונזערע קינדער עכט יודיש און טראַדיציאָנעל צו ערציהען, און זיי די ליבע און איבערגעבענהייט צו אונזערע אלטע אָבער אייביג נייע אידעאַלען אזוי איינצופּרעגען, אַז זיי זאלען האבען דעם כח, מיט דעם שטראָם פון דער צייט נישט מיטגעריסען צו ווערען. נאר דעמאלט קען יעדער מאמע אויף א שכר פון אונזער אייביגען בעשעפער האפען, דען נאר אזא ערציהונג וועט אין דער צייט פון בלאָנדזען אויף פרעמדע וועגען, דעם אַלטען פלאַם פון בעגייסטערונג אין די הערצער פון אונזערע טעכטער אנצינדען.

דער שבועות רופט...

פון הרב עמנואל ד״ר קארלעבאך (קעלן).

כה תאמר לבית יעקב: אלו הנשים.

ווידער קומט נעהנטער דער יום-טוב פון התגלות אלקות. דער איינציג-אייגענארטיגער טאָג ווי דאָס האָט נור דאָס איינציגע פאָלק. אוף אַ קליינעם בארג האָט אַ קליין פאָלק דערהאַלטען אַ קליין ביכעלע; אָבער דער באַרג איז געוואָרען דער בעדייטענדסטער פון אַלע בערג, און דאָס פאָלק איז געוואָרען אונשטערבליך און אַזוי מוטיג שטאַרק, אַז מען קאָן עס נישט מנצח זיין, א דאנק אָט דעם קליינעם ביכעלע, וואָס שטראַהלט איבער ווייט-ווייט אַלע דיקע-לייביגע ביכער פון דער וועלט-ליטעראַטור — ס׳איז דער ספר-התורה. און יעדעס יאָהר, אין טאָג פון בלומען-בעקראַנצטען שבועות-יום-טוב, שטעהען מיר אלע ווידער גייסטיג אַרום באַרג סיני, מיר הערען דעם דונער, פערנעהמען די בליצען און קוקען אויפ׳ן אין פייער׳איינגעהילטען באַרג און צו אונזער אויער דרינגט-דורך פון דער אונענדליכער הויכקייט די שטימע פון אַלמעכטיגען ג—ט. און ווי דאמאָלס, אַזוי אויך היינט, ווענדעט זיך דער גוטער פאָטער אין הימעל מיט אַ פאדערונג צו אונז, צו הערען זיין רופען אונז און איינצוזאַפען זיינע רייד אין האַרצען, און ווי מיט טויזענטער יאָהר צוריק, אזוי אויך היינט, געהט נאָך זיין רופען צוערשט צו די פרויען פון פאָלק ישראל:

כה תאמר לבית-יעקב: אלו הנשים.

און פאַרוואָס — פרעגען אונזערע חכמים, די מפרשי התורה — פאַרוואָס רופט עפיס דאָס געטליכע וואָרט קודם-כל צו די פרויען?

מפני שהן מזדרזות במצוות.

ווייל די פרויען — ענטפערן אונזערע חכמים — וועלען דאַן מיט אַ פרעהליך געמיט און אַ בעגייסטערונג איילען מקיים צו זיין די מצוות.

דבר אַחר: כדי שיהי׳ מנהיגות את בניהן לתורה — אַ צווייטער חכם ערקלערט, אַז דאָס איז צוליעב דעם כדי זיי זאָלען לערנען זייערע קינדער און געוואוינען זיי תורה לערנען. אַ דריטער חכם ווידער זאָגט, כדי זיי זאָלען ערפרעהען זייערע מענער און נישט דערלאָזען זיי אָבקיהלען אין עבודת-הבורא, אין למוד-התורה. און נישט אַזוי, ווי זייער ערשטע מוטער חוה, אָנריידען דעם מאַן עובר צו זיין אויף דעם אויבערשטענס געבאָט, בעוועגען איהם צו זינדיגען און ווערען אונגעטריי דעם ווילען פון בעשעפער.

און דעריבער, ווי שטאַרק עס דערווייזט אונז אויך די גרויסע בעדייטונג פון די פרויען אין יודענטום, אויב מען האָט קודם-כל צו זיי גערעדט אין מעמד הר-סיני בשעת מתן-תורה, אַזוי אויפפאַליג איז אונז אויך, פאַרוואָס די פרויען ווערען דאָ געשטעלט פריהער פאַר די מאַנסביל, וועלכע זענען דאָך סוף-כל-סוף די הויפט-טרעגער פון דער תורה, וואָס איהרע מצוות ליעגט אויף זיי אַ חוב צו ערפיהלען.

אונזערע חכמים אָבער, וועלכע האָבען אויך אַזוי טיעף אַריינגעטראַכט אין די ווערטער און אותיות פון דער תורה, ווי אין כאַראַקטער און אין דער נשמה פונ׳ם מענשען, גיבען אונז אויך דאָ דעם אמת׳ן פסיכאָלאָגישען טעם. דער ג—טליכער כבוד, וואָס איז דאָ אויף אַזאַ הויכגעשטעלטען אופן דערוויזען, געוואָרען די פרויען פון יודישען פאָלק, וועט ברענגען וויכטיגע פרוכטען, ביז אין די שפעטיגסטע צייטען — זאָגען אונזערע חכמים.

דאַדורך וועלען די יודישע פרויען מיט זייער הייסען טעמפעראַמענט דורך קיין זאַך זיך נישט לאָזען אָבּרעדען פון זייער טרייהייט צו ג—ט און זייערע קינדער, וועלכע זיי האָבען אונטער זייער האַרצען געטראָגען, וועלען זיי מיט מסירת-נפש און אָבזאָגענדיג זיך פון די וועלט-פערגניגענס, פיהרען צו דער תורה און איהרע אידעאַלען; אַלס ווייב און מוטער וועט די יודישע פרוי אויך, אַלס געטרייע פרוי, נישט בלויז געבען איהר מאַן הילף און שטיצע ביי זיין ערפיהלען דעם אויבערשטענס רצון, נאָר אויך אַלס זיין גוטער מלאך איהם דערוועקען און טרייבען צו יראַת-שמים, צו לערנען פלייסיג די תורה און צו דערגרייכען צו אַ העכערער און העכערער שלימות אין לעבען און אין זיינע מעשים און געדאַנקען.

און דער צוטרוי פון דעם אייביגען פאָטער אין הימעל צו אונזער יודישער פרוי איז נישט ענטוישט געוואָרען, חלילה. אויב מיר זענען תמיד געוועזען רייך אין תלמידי-חכמים, אין יראים ושלמים, זענען מיר נאָך רייכער געוועזען געבענשט מיט גוטע פרויען, נשים צדקניות, וועלכע האָבען מיט זעלטענער מסירת-נפש און זעלבסטפערגעסענהייט געדיענט דעם אויבערשטען און זענען געוועזען איהם איבערגעבען, וואָס זייער לאָזונג און לעבען איז תמיד געוועזען, ווי דוד המלך׳ס שטאַם-מוטער רות, וועלכע מיר לייענען שבועות: עמך-עמי, ואלקיך-אלקי — דיין פאָלק איז אויך מיין פאָלק, דיין ג׳ איז אויך מיינער; פאָלקאָמע געטרייהייט צו ג׳ און צו זיין פאָלק!

און אַז עס זאָל אַזוי בלייבען שטענדיג און די יודישע פרוי, אין וועלכער דער יוד האָט תמיד געפונען דעם אַלטען אידעאַל פון גליק און צופרידענהייט זאָל אויך ווידער געפינען דעם וועג צו איהרע פליכטען — אָט דערצו רופט אונז און דאָס דערמאָהנט אונז דער יום-טוב שבועות, שיקענדיג אַ גרוס צו אונזערע פרויען און טעכטער.

בתי, אַל תלכי ללקוט בשדה אַחר! — מיין טאָכטער, געה נישט זאַמלען און פליקען אויף פרעמדע פעלדער; די שענסטע בלומען בליהען דאָך פאַר דיר אין אייגענעם גאָרטען, אויף דיין אייגענעם פעלד! געדענק אָן די ווערטער: „כה תאמר לבית-יעקב“ און דאַן: „כה יהיה זרעך“ ווער, ווי אַ פינקעלנדער שטערן בעלייכטענד פאַר דיינע קינדער אין אמת׳ער מענשליכער הויכקייט און יודישער גרויסקייט. זאָג: ואני והנער נלכה עד כה — אָט ביז דאַנען געהען מיר, איך און מיין קינד; צו פאָלקאָמער פרומקייט און מסירת-נפש פאַר׳ן אויבערשטען וויל איך מיין קינד ערציהען און „כה תברכו את בית-ישראל“ — אָט אַזוי וועט איהר בענשען דאָס יודישע הויז: דיין לעבען איז תמיד געוועזען אַ ברכה פאַר׳ן כלל-ישראל, וועלכער וועט אייביג בענשען דיך!

יעדע יודישע פרוי
קויפט און לעזט דעם
״בית יעקב״ זשורנאַל!

א שעהן געשעפט! — האָב איך זיך געטראַכט — זיצען ביים „גלח“ צוויי מאָנאַטען... און כ׳ווייס נישט וואָס כ׳וואָלט געטהון, ווען איך טרעף דאמאָלס מיינע עלטערן, מיט א שפיז, דאכט זיך, וואָלט איך זיי דערשטאָכען! ווי אויף הייסע קוילען בין איך געזעסען און שטילשווייגענד איינגעשטימט אויף דעם גלח׳ס בעדינגונגען.

אזוי זענען אדורך עטליכע טעג, ביז כ׳האָב זיך ביסלעכווייז צוגעוואוינט צו מיין נייער לאגע.

— וואָס קאָן מען טהון? — האָב איך געטראַכט — אז מ׳וויל זיך אויפהויבען און אַרויפגעהן אין דער הויך, מוז מען פריהער אַראָבגעהן אונטען... כהאָב זיך צוגעוואוינט צום גלח׳ס הויז, צום דאָרף מיט די בלאָטיגע געסלעך. קיין מענש פון דאָרף האָט נישט געוויסט ווער איך בין און וואָס איך טהו דאָרט, כ׳האָב פערגעסען אָן מיינע עלטערן און פאַמיליע. כ׳האָב זאָגאַר פערגעסען אָן דער גימנאַזיע מיט איהרע גוטע און שלעכטע חבר׳טאָרינ׳ס: כהאָב נור געצאַפּעלט און געהאָפט אויפ׳ן „גרויסען טאָג“, ווען כ׳וועל אַראָבציהען פון מיר מיין יודיש אַזיאַטישען נאָמען און אָננעהמען אַ געשטאַלט פון אַנ׳אייראָפּעערין...

דערווייל איז מיר אויסגעקומען ליינען אין די צייטונגען וועגען שרעקליכע פאָגראָמען, מורא׳דיגע שחיטות, וואס זענען פאָרגעקומען אין פיעל שטעדט אויף יודען. איינינגע דאָרפס-פויערים האָבען זאָגאַר גלייכגילטיג דערציילט, דאָס זיי אליין האָבען זיך שוין בעטייליגט אין פיעל אזעלכע פאָגראָמען... און איך? — נישט נור, וואס דאס האט נישט ארויסגערופען ביי מיר דעם שטילסטען קרעכץ און וועהטאג, נישט נור, וואס כ׳האָב נישט געפיהלט אין דער טיפעניש פון מיין האַרץ דעם מינדעסטען ציטער אדער פערדרוס, נאר פערקעהרט נאך, ס׳האט מיך זעהר געפרעהט: זאלען זיי געהארגעט ווערען, זאלען זיי פערטיליגט ווערען פון דער וועלט, די פאַלשע אונזיטליכע מענשען.

טעג זענען אַדורך, וואָכען זענען פערלאָפען און איך בין געוועזען אַ געהאָרכזאמע שילערין ביים אלטען גייסטליכען, ער האָט זיך געפרעהט מיט מיר, וואָס נאָך אין א קליינער צייט ארום וועט ער שוין אריינברענגען מיין „פערבלאָנדזשעטע“ נשמה אין זיין גלויבען. און איך האָב זיך געפרעהט מיט איהם, ווייל כ׳האָב געזעהען אין איהם מיין קינפטיגען העלפער, וואָס וועט מיך אויסלייזען פון אלע מיינע פריהערדיגע צרות און מיך אריינברענגען אין א נייע וועלט, א וועלט, פול ליכטיגקייט, און דאן וועל איך זיין א „מענש צווישען מענשען“...

(ענדע פון קאפיטעל קומט).

יודיש: י. ל. ר.

אזוי קעמפט אַ יודישע טאָכטער!

„שלי ושלכם — שלה היא“ (מיין און אייער תורה געהערט איהר — דער פרוי). נדרים נ׳ א׳.

געבוירען אַ קינד פון גאָר רייכע עלטערן, די אומגעבונג פיעל פראַכט און גלאַנץ, ס׳וואַקסט אין גליק און הערליכקייט, ס׳ווייסט נישט פון קיין ליידען, זעהט פאַר זיך דאָס רוישענדע גראַציעזע לעבען; ס׳פיהלט זיך דערין גוט און אַזוי איז׳ס שטענדיג מוטיג און פרעהליך. די ערשטע פאָר יונגע יאָהרען זעגען אַזוי פערלאָפען.

אַביסעל אונטערגעוואַקסען.

דאָס קינד קוקט זיך צו אין שטוב ס׳הייבט אָן צו בעגרייפען. ס׳געהט דורך אַלע צימער און פאסירט אויך די הכנסת-אורחים שטוב און פערשטעהט מיט׳ן קינדישען שכל, אַז נישט יעדען איז גוט, אין קעפיל מאַכען זיך שוין פאָרשטעלונגען אַז ס׳איז דאָ אַ קלאַס מענשען, וואָס ליידען זעהר פיעל, מענשען וואָס האָבען ביי זיך נישט דאָס זעלבע וואָס זיי זעהען ביי איהרע עלטערן. זי זעהט אַז ס׳זענען פערהאַנען אַזעלכע, וואָס האָבען אַ ווינציגע ערציהונג און קענען נישט פאָרקומען אין העכערע קרייזען. דאָס קינד בעטראַכט גוט יעדען פארגאנג אין דער הכנסת-אורחים שטוב און קומט צו פערשידענע בעשלוסען ווי אַזוי זיי צו העלפען. מיט אַזעלכע געדאַנקען לעבט דאָס קינד נאָך עטליכע יאָהר.

עס קומען נאָך רייפערע יאָהרען פאַר דעם קינד. דער אינטערעס צו די אָרימע וואַקסט ביים קינד פון טאָג צו טאָג. ס׳פאַנגט אָן נאָך מער צו שטודירען וועגען זיי און פערליבט זיך אין אָרימקייט. היתכן? — דענקט עס ביי זיך — פיהרט דען דאָס פערגעניגטע רייכע לוקסוס-לעבען צו איידעלערע געפיהלען אָדער צו בעסערע זיטען; דארפען מיר דען נישט קעמפען אין די רייכע אַטמאָספערע, כדי צו עררייכען עפעס אידעאַלעס מוז דען נישט צו לייגען כח דאָס פאַרנעהמסטע קינד, כדי זיך אַביסעל וויסען צו פערשאַפען? און ווען שוין קעמפען, ווען שוין אנשטרענגען טאָ פאַה וואָס זאָלען נישט דאָסזעלבע טהון די אָרימע, פאַרוואָס זאָלען זיי נישט האָבען מוט און אויסדויער; וויסען זיך זיך צו בעווייכערן. די שווערסטע פערהעלטניסען אין וועלכע דער מענש דאַרף זיך נישט געפינען דאַרף דאָס נישט אָבשלאָגען אויפ׳ן גייסטיגען אויפשוואונג; די אמת׳ע איבערגעבענהייט צום אידעאַל מוז פיהרען צום ציעל ביי די דריקענדסטע לאַגע און שטערען זאָל קיין זאך נישט דאָס שטייגען אין דער גייסטיגער ענטוויקלונג.

און איבערצייגען קען מען דאָס נישט מיט ווערטער נאָר מיט מעשים, מיט טהאַטען און פאַקטען.

און געוויזען בולט האָט עס דאָס קינד, ביי זיך זעלבסט.

אפאריזמען

פון ר׳ אברהם אבן עזרא.

אַרויסגענומען „פון פתגמי הראב״ע“ אויסגאַבע פון פערלאַג „נ צ ח“ לאדז ניסן תרפ״ד.

ישטא קיין שווערערע זאך פאר א מענש ווי זיין אונטערגעווארפען א צווייטען.

*

חכמה בעטאַפט אינ׳ם מענש ענוה.

*

חכמה איז פאר דער נשמה, ווי עסען פאר׳ן גוף.

*

דער פערמיטלער צווישען מענש און ג—ט איז דער שכל.

*

ס׳הארץ איז פערבארגען; ס׳ווערט אבער ענטפלעקט סיי דורך חכמה סיי דורך טפשות.

*

דער מענש איז בעשאפען געווארען נאר כדי ר׳זאל לערנען חכמה.

*

וויין פערדארבט דעם שכל.

*

די שפראך איז נאר א פערמיטלער צווישען הארץ און די צוהערער.

*

חכמה איז אנ׳אפשפיגלונג פון דער נשמה.

*

עשירות איז נאר א צייטווייליג בעהאלטענע זאך ביים מענש.

*

געלד מאכט זיך פליגעל.

*

דער חכם וועלכער האט נישט קיין פערמעגען, בעגניגט זיך מיט זיין חכמה און ווערט נישט געפאלען צוליב׳ן ארימקייט.

*

די טאָכטער פון׳ם רייכסטען מאַן אין דער הייליגער שטאָדט ירושלים, (כלבא שבוע) נידערט אַראָב פון דעם גאָלד־פּאַלאַץ אין די אָרימע שטוב און פערקעהרט מיט׳ן אָרימקייט, פאַנגט אָן זיך אָבצוגעוועהנען פון׳ם טייערען לעבען, חבר׳ט זיך מיט אָרימע מיידלעך און ערקענט תיכף אַז דאָ האָט זי געפינען אַ גרויס פעלד צו בעאַרבייטען, ס׳וועט זיין שווער די התחלה זי האָפט אָבער זיך דורכצוקעמפען.

נישט גרינג איז געווען דער פרוב, שווער, זעהר שווער, איז געווען דער נסיון. איז זי דאָך דאָס רייך ערצויגענע קינד, דאָס געפפלעגטע טעכטער׳ל פון׳ם גרויסען גביר, וועלכעס האָט געמוזט אויף יעדען שריט אָנווענדען ענערגישע מיטלען כדי יעדע שוועריגקייט בייצוקומען. און שוועריגקייטען זענען געווען גאָר אַ סך וואָרען לערנען אַ דור, איבערצייגען אַ גאַנצען מענשען־קלאַס פון נישט אמת׳קייט פון זייער לעבענסווייזע, האָט זי געמוזט אָנהובען פון׳ם יסוד פון נידריגסטען וועזען פון דער אָרימער קלאַס און מאַכען אויס איהם אַ מענש, אַ יודישען מענש, וועלכער זאָל זיין אַ מוסטער פאַר אייגענע ברידער וואו פאַר דער וועלט.

איהר קאַמף איז געקרוינט געוואָרען מיט ערפאָלג.

געקומען איז זי צו איהר ברודער׳ס פאַסטוך: עקיבא, אַ רויהער מענש וואָס האָט געהאַסט אַ געלעהרטען בתכלית השנאה, זיין נישט וויסען האָט דערצו געטריבען, און דוקא ביי איהם, ביים פאַסטוך, דעם אָרימען פון די אָרימסטע, און גראָבען פון די גרעבסטע האָט זי געמאַכט איהר פּראָבע, וואָס איז איהר אַזוי גליקליך געלונגען.

זי האָט בעמערקט ביי עקיבא׳ן טאַלאַנט און פעהיגקייט, וואָס קאָנען זיך ענטוויקלען נאָך אַ לאַנג־יעהריגען לערנען צי אַ זשעניע. איהם האָט זי גע׳שענקט איהר אויפמערקזאַמקייט און איינציגווייז איהם ערקלעהרט דאָס זי וויל זיך פערבינדען מיט איהם אויף אייביג.

דעם רייכען כלבא שבוע׳ס טאָכטער האָט חתונה געהאַט מיט׳ן פאַסטוך. בעסער געזאָגט, דאָס רייכע קינד איז געוואָרען אַ עגונה פון׳ם פאַסטוך.

אַ שטורם פון צאָרן און אויפרעגונג האָט זיך פון אַלע זייטען געלאָזט הערען, יעדער האָט די טאָכטער אויף דאָס מאוס׳טע פעראורטיילט. און דאָס פּאָר פאָלק איז געוואָרען גערודפ׳ט פון יעדען. יעדער האָט זיך אויסגעדרוקט ווי ר׳האָט געוואָלט: אַז די זינליכקייט, די גראָבע תאוה האָט זי צו דעם געפיהרט. דאַדורך האָט קיינער זיך נישט געפינען וואָס זאָל זיך פאַר זיי, די נרדפים אָננעהמען. אויך דער רייכער כלבא שבוע וואָס האָט יעדען אָרימאַן בעשענקט מיט שעהנע מתנות האָט פון זיין אייגענער טאָכטער נישט געוואָלט וויסען; ער האָט זי אויסגעמעקט פון צו זיין זיין טאָכטער, מיט אַ נדר האָט ער אויף זיך גענומען זי נישט לאָזען נהנה זיין פון זיין פערמעגען און אַלע ליידען וואָס זיי זענען אויסגעשטאַנען האָט כלבא שבוע אַליין אונטערגעהאָלפען, ער האָט זיי פערטריבען פון זיך. דאָס עלענד פון׳ם יונגען פּאָר איז געווען גרויס, דאָס דהקות כמעט נישט צו פערטראָגען.

און דוקא איצט, אין דער שווערער צייט האָט זי געווירקט אויף עקיבא׳ן ער זאָל געהן לערנען תורה. זאָל זיך יעדער איבערצייגען וואָס עס קען אויס אַ רויהען מענש ווערען. זאָל יעדער זעהן אַז תורה איז אַ פאָלקס־אוצר, וואָס יעדער קען דערצו קומען אין וועלכער לאַגע ער זאָל נישט זיין.

און עקיבא איז געגאַנגען...

צוועלף יאָהר איז כלבא שבוע׳ס טאָכטער געווען אַ לעבעדיגע אַלמנה און געלעבט אין ביטערער נויט און נעלי־טען ערנידרונגען פון יעדען וואָס האָט איהם געשאַפען פערגעניגען צו פּלאָגען מיט ווערטער אָט די אָרימע נשמה.

און דערצעהלט ווערט ווי מוטיג זי האָט זיך וועגען איהם — עקיבא׳ן פערטיידיגט, ביי וואָסערער וואָרט־וועקסעל. נאָך צוועלף יאָהר איז עקיבא געקומען פאַר זיין ווייב׳ס וואוינונג; ער האָט געהערט ווי אַ שלעכטער מענש וויל אָנוועקרייסען זיין פרוי פון איהם, ווייל ער פאַסט נישט פאַר איהר און לאָזט פון זיך נישט הערען אַזאַ לאַנגע צייט. גאַנץ קאַלטבלוטיג האָט עקיבא׳ס פרוי דערויף געענטפערט: ווען ער וועט מיך פאָלגען, זיצט ער דאָרט ווייטערע צוועלף יאָהר. און מיט אַ ביטער האַרץ איז עקיבא צוריק אין דער ישיבה זיך נישט האָבענדיג געזעהן מיט זיין ערשטען ערציהער — זיין פרוי, וואָרין, איהרע ווערטער זענען ביי איהם געווען הייליג וועלכע מ׳מוז פאָלגען.

און פערבליבען איז עקיבא נאָך צוועלף יאָהר. ביי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע און אין שווערע בעדינגונגען איז געבליבען זיין פרוי. דורכקעמפען האָט זי געוואָלט און אויסהאַלטען.

נאָך פיער און צוואנציג יאָהר פון׳ם ערשטען אַבשיד איז צוריק געקומען: „רבי" עקיבא. מיט פיר און צוואנציג טויזענד תלמידים. אַ גאַנץ דור מיט תורה האָט זיך אין די וועלט בעוויזען. ס׳איז געוואָרען אַ רעש, מ׳איז אַ קעגען געלאָפען זעהען דאָס וואונדער. צווישען זיי איז אויך געווען כלבא שבוע׳ס טאָכטער, רבי עקיבא׳ס פרוי, וועלכע די תלמידים האָבען געוואָלט צוריקשטויסען מחמת זיי האָבען זי נישט געקענט און זי האָט געוואָלט צו קומען ביז צו רבי עקיבא׳ן, זייער רבי׳ן. דאָס האָט רבי עקיבא בעמערקט און האָט מיט אַ צאָרנדיגע שטימע געשריגען: לאָזט אָב, שלי ושלכם שלה היא — מיין און אייער תורה — געהערט איהר.

רבי עקיבא׳ס פרוי האָט ערצויגען אַ גאַנץ תורה־דור.

אַזוי קעמפט אַ יודישע טאָכטער!

סאנאק ב׳ ניסן, תרפ״ד.

שיינדעל מייער.

פערהאַן חכמים וועלכע קענען נישט איבערגעבען דאס וואס זיי טראכטען, נאר דורך פערקריפעלטע אופנים.

*

דער מענש דארף עסען כדי ר׳זאל לעבען, אבער נישט לעבען כדי ר׳זאל עסען.

*

„נאר" הייסט דער, וואס ס׳איז קיין עצה נישטא איהם אויסצובעסערען.

*

דער מענש דארף פונקט ווי די פייגעל וואנדערען פון ארט צו ארט, כדי זיך צו שאפען וואס צו עסען.

*

דאס אויג איז נישט בעשאפען געווארען צו שלאפען, נאר א בעשטימטע צייט די רעשט — צו זעהען אויך צו לערנען מוסר.

*

דער מענש איז נישט בעשאפען געווארען, כדי זיך צו שאפען פערגעניגען.

*

דער מענש איז נישט בעשאפען געווארען, כדי זיך צו זאמלען פערמעגען און בויען פאלאצען, ווייל ר׳עט זיי איבערלאזען פאר פרעמדע און אליין — וואוינען אין דר׳ערד.

*

א משל אהן שכל איז ווי א גוף אהן אנשמה.

*

טויט־פאל־סיבות זענען פערהאן א סך.

*

ס׳רוב קינדער זענען גלייך צו די עלטערען.

*

דער נוצען פון א זאך קומט אויס שטענדיג קלענער א קייגען דעם אנשטרענגונגען זיך ביי די הכנות.

*

קוואל־וואסער איז ריין, ווען ס׳ווערט אבער דערווייטערט פון קוואל, ווערט עס געמישט מיט אנדערע און צוטרעטען.

יודיש: א מיק.

אלון בכות! פיגא ביאלער ע״ה.

דעם פערגאנגענעם שביעי של פסח האט דאס יודישע לאדז בעגלייט צו איהר אייביגע רוה, איינע פון די אנגעזעהנסטע און אידעאלסטע ארטאדאקסישע פרויען: פרוי פיגא ביאלער ע״ה — די פרוי פון לאדזער בעוואוסטען חסיד און אגודה־עסקן ר׳ שלום ביאלער און איינציגע טאכטער פון גרויס־אינדוסטריעלער און בעריהמטען חסיד ר׳ משה אהרן ווינער נ״י.

די פערשטארבענע איז געווען זעהר פאפולער אין אלע לאדזער יודישע קרייזען מיט איהרע גרויסע מעלות און שעהנע מדות. אחוץ דעם וואס זי איז געווען פון די מיטגרינדערין פונ׳ם „בית יעקב" פעראיין אין לאדז און די שטאל־צע טרעגערין פון רעליגיעזען אידעאל — האט זי אויך אנטייל גענומען כמעט אין אלע פילאנטראפישע און צדקה אינסטיטוציעס.

פרוי ביאלער האט זיך בעזונדערס אויסגעצייכענט מיט איהר ענערגיע און אפפערוויליגקייט בשעת ס׳האט זיך געהאנדעלט אויפצובויען א יודישע זאך.

אלס אילוסטראציע קאן דינען איהר טהאט מיט וועלכען זי האט זיך קונה שם געווען ביי דעם נייעם מאדערנעם מקוה־בוי אין לאדז אויף דלוגא: אויף דער ערשטער פרויען־פערזאמלונג ווען ס׳איז ארומגערעדט געווארען די געלד־פראגע האט זי אין א ערנסטע רעדע אויפגעקלערט די פערזאמעלטע פרויען, דאס ביי דער גרויסער מצוה ברויכען זיי צו געבען דאס וואס איז זייער אייגענטהום. און טאקי זי די ערשטע, האט מיט פרייד געשענקט אויף דעם הייליגען צוועק אטייל פון איהר ציהרונג און פיעל פון די פערזאמעלטע האבען דעם גראנדיעזען ביישפיעל נאכגעטהון.

פרוי ביאלער האט אויך פיעל אכט און מיה געלעגט אויף צו געבען איהרע קינדער א עכט יודיש־טראדיציאנעלע און חסידישע ערציהונג; זיך פעראינטערעסירט מיט זייערע למודים און געהאט אויף זיי די שטארקסטע השגחה, זעהר גוט בעהאנדעלט די מלמדים און זיי בכבוד געהאלטען, וואס א דאנק דעם האט זי טאקי נאך זיך איבערגעלאזט אשטרענג רעליגיעז־חסידיש דור.

בעזונדערס אויסגעצייכענט האט זי זיך אין איהר בענעהמונג צו אונפערמעגליכע און ארימע, שטיצענדיג זיי מיט א ברייטער האנד און בסבר פנים יפות און מער געזארגט אז קיינער זאל נישט וויסען. הכנסת אורחים — איז געווען איהר לעבענס־אידעאל; עס איז קיינמאהל נישט געווען צו פיעל און צו שפעט אורחים צו געבען עסען און טרינקען, זי פלעגט שטענדיג שטעהן צום דינסט מאכיל ומשקה צו זיין אורחים, בפרט תלמידי חכמים און חסידים. נישט קוקענדיג אויף איהר רייכער געוואהנהייט און הויכע שטעלונג אין געזעלשאפטליכען לעבען — האט ביי איהר די מדה פון עניוות פערנומען דעם חשוב׳סטען פלאץ. אפילו געגען די ארעמסטע.

כאראקטעריסטיש איז אויך געווען איהר שטענדיגעס בייהילפיג זיין איהר מאן ר׳ שלום ביאלער, אויסצופיהרען זיינע פלענער און כלל־ענינים און מיטהעלפען איהם זיי צו פערווירקליכען.

פרוי ביאלער האט אזוי ארום געהערט צו די זעלטענסטע פערזענליכקייטען אין דער יודישער פרויען־מחנה פון אונזער צייט; אין איהר האט זיך פערקערפערט אנ׳אשת חיל אין פולען זין פון ווארט, מיט אלע יודיש־מענשליכע אייגענשאפטען און מדות טובות.

3 וואכען איז זי שווער קראנק געווען, קורירענדיג זיך אין אויסלאנד. אלע איבערמענשליכע אנשטרענגונגען זי ביים לעבען צו דערהאלטען האבען נישט געהאלפען און אין דער נאכט פון שביעי של פסח האט זי איהר נשמה אויסגעהויכט זייענדיג אלט 46 יאהר.

איהר טויט האט ארויסגערופען א אונבעשרייבליך־טיפען טרויער אין אלע יודישע קרייזען — בעזונדערס פאר די ארטאדאקסישע פרויען־געזעלשאפט איז עס אנ׳אונערזעצליכער פערלוסט.

ימתקו לה רגבי עפרה!

תנצב״ה.

די „בית יעקב" בעוועגונג. *)

סטאַניסלאַוואָוו.

שבת פ׳ פקודי האט אויפ׳ן פערלאנג פון דער היגער אגודה בעזוכט אונזער שטאדט, פרוי שרה שענירער אין דער בעגלייטונג פון איהר שילערין פר״ל קירשענבוים מיט׳ן ציעל צו גרינדען א „בית יעקב" שולע.

ביי א פול געפאקטען זאל האט פר״ל קירשענבוים געהאלטען אנ׳אויספיהרליך־אינהאלטסרייכען רעפעראט וועגען ציעל פון די „בית יעקב שולען. די בעגייסטערונג איז געווען ממש אונבעשרייבליך. צו מארגענס זענען פארגעקומען די איינשרייבונגען. מאסענווייז האבען געשטראמט מאמעס מיט זייערע קינדער צום פערשרייבען אין די שולע. ליידער, האבען פיעל געמוזט אוועקגעהן מיט גארנישט צוליעב מאנגעל אין פלאץ.

זונטאג אין אווענד האט די נייע געגרינדעטע שולע בעזוכט סיים־דעפוטאט הרב לעווין שליט״א אויס סאמבאר, אין דער בעגלייטונג פון ה׳ לויא פון קאלאמיי. די חשוב׳ע געסט האבען אויסגעדרוקט זייער צופרידענהייט איבער די למודים. איין שילערין האט אין קורצע ווערטער געדאנקט די געסט פאר זייער בעזוך און גלייכצייטיג אויסגעדרוקט איהר וואונש, דאס הרב לעווין שליט״א זאל אינטערווענירען מ׳זאל נישט צווינגען די יודישע קינדער צו געהן אום שבת אין די פוילישע שולען.

קאָלאָמיי.

מיטוואך פ׳ ויקהל האט פרוי שרה שענירער בעזוכט די שוין לאנג עקזיסטירענדע ביי אונז „בית יעקב" שולע. פרוי שענירער האט אויסגעדריקט איהר צופרידענהייט אויף דעם ענטוויקלונגס־גאנג פון דער שולע. די שילערינס האבען גרויס פארטשריט געמאכט אין די למודים און זענען שטאלץ אויף זייער יודישקייט און אמונה. אין דער שולע לערנען איבער 200 קינדער. (כ״י)

פשעמישל.

אין אונזער שטאדט עקזיסטירט שוין די „בית יעקב" שולע איבער 3 יאהר אונטער דער לייטונג פון פר״ל יוכבד לאנעס פון גלינא. ביי אונז זעהט מען שוין די פרוכטען: אויף טריט און שריט איז צו בעמערקען ביי די יודישע טעכטער אנ׳אונגעהויערע בעגייסטערונג פאר תורה און מצוות. לעצטענס האט די שולע בעזוכט פ׳ שענירער און פעסטגעשטעלט דאס די „בית יעקב" שולע שטעהט אויף דער געהעריגער הויך.

לעמבערג.

דורך דער איניציאטיוו פון א גרופע ארטאדאקסישע פרויען איז איינגעלאדען געווארען פרוי שענירער אויך דא צו גרינדען א „בית יעקב" שולע לויט׳ן מוסטער פון קראקא. אלע פארבערייטונגען זענען שוין אין גאנג און ס׳איז שוין זאגאר געדינגען געווארען א לאקאל פאר 800 דאלאר.

מלאַווא.

מוצש״ק פ׳ שמיני איז אין זאל „לוטניא" פארגעקומען א גראנדיעזער פורים־אווענד ספעציעל פאר פרויען איינגעארדענט דורך די „בית יעקב" שילערינס, אונטער דער לייטונג פון פר״ל ראזא אויס ריפין, אין וועלכען ס׳האבען אנטייל גענומען 28 שילערינס. דער זאל איז געווען פול געפאקט מיט פרויען און פריילינס פון פערשידענע ריכטונגען.

א שילערין פון 9 יאהר האט געגעבען אנ׳ערקלערונג איבער פורים. דאן זענען פארגעקומען דיאלאגען צווישען די שילערינס איבער רעליגיעזע טעמעס. אלע אנוועזענדע זענען בעצויבערט געווארען און האבען ענטוזיאסטיש אפלאדירט די שילערינס. די פרויען פון געגנערישען לאגער וואס זענען זאגאר געקומען ספעציעל שטערען, האבען נישט געהאט קיין געלעגענהייט דערצו. בכלל האט דער אווענד געמאכט א אימפאזאנטען איינדרוק, אזו, דאס פיל פון אנדערע נישט־ארטאדאקסישע ריכטונגען בעטען זיך זייערע קינדער ארייצונעהמען אין די „בית יעקב" שולע, אבער ליידער קענען מיר זייער פערלאנג נישט נאכקומען.

אויף דעמזעלבען אווענד האט אויך פרל. רייזעל ראזא געהאלטען א בעגייסטערטע רעדע און פארגעלעזען „לוד בארזשע" פון ד״ר נתן בירנבוים אויף פויליש און צוגעגעבען איהרע בעמערקונגען. שפעט אין אווענד זענען זיך די פערזאמעלטע צעגאנגען אין זעהר א געהויבענע שטימונג.

אחת הצעירות.

אָלקוש.

זונטאג פ׳ אמור האט אין אונזער שטאדט געווייזט די ג׳ פרוי שרה שענירער מיט׳ן צוועק צו גרינדען א „בית יעקב" שולע.

א ספעציעלער פרויען־קאמיטעט אינטערעסירט זיך מיט דער איינארדנונג פון דער שולע. די הויפט־טהוערין אין פרויען־קאמיטעט איז הרבנית ראזענשטראך, וועלכע אפפערט זיך פאר דער גרויסער הייליגער זאך.

צוליב׳ן לאקאל־מאנגעל האט דער היגער רב שליט״א געהייסען איבערגעבען דאס זשאריקער שטיבעל פאר דער שולע. די בעגייסטערונג ביי דער יודישער בעפעלקערונג אין אונזער שטאדט איז זעהר גרויס. — אנ׳אויספיהרליכען בעריכט וועלען מיר נאך שיקען.

א אלקושערין.

*) צוליב׳ן פלאץ־מאנגעל אין פריהערדיגען נומער, גיבען מיר קארעספאנדענציעס מיט א פערשפעטיגונג.

jedności, tego potężnego budowniczego życia, aż do stopnia żartu i nieprzystojności, gdzie piękno i radość topi się w błocie; uważają siebie za najbardziej współczesnych, dzięki swym rozpustnym uczynkom, lub chociażby swej mowie rozpustnej — niezależnie od tego, jak słabi są i maluczcy w gruncie rzeczy.

Buntownicy pogańscy nie uznawali nigdy, że technika jest niemą służebnicą ludzkości, która sama powinna zostać wierną wieczności.

Przeciwnie uczynili Golema panem strachem na ludzi. Wmówili ludziom, że tętent maszyn, brzęczenie drutów, stuk wozów kolejowych, bezczelność drapaczy nieba, zgiełk giełdy i paplanina dzienników — to wszystko jest treścią ich życia i że ta treść stanowi postęp. Z wnętrza życia i z tego wszystkiego, co z tego pochodzi, uczynili warsztaty, serce same zmechanizowali, wepchnęli człowieka w okropny chaos żelaza, pyłu, brudu, żądzy, obłąkania, kłamstwa i pustoty, a w dodatku jeszcze udało się im przekonać go by był dumny z tego swego losu.

I są żydzi — dzieci tego ludu, dla którego istota jego jest rzeczą najdroższą — nie mają innych trosk prócz tej, by poddać się nowemu golemowi i zostać wzorowemi egzemplarzami nowego fabrycznego człowieka stada.

Oczywista, że buntownicy pogańscy nie ponoszą odpowiedzialności za stan społeczeństwa, który zastali w Europie, a który daleki był od tego, by wszystkim zagwarantować sprawiedliwość i praworządność. Sami jednakże jeszcze więcej ugrzęzli w błocie: nie szukali drogi do poważnego pokoju pomiędzy świeckością a zasadą duchowości, by raz na zawsze kres położyć niesprawiedliwościom jakie ludzie i ludy wyrządzają sobie nawzajem; nie zastanawiali się nawet nad tem zagadnieniem, — w jaki to sposób dotrzeć do tego, by rządzenie narodami i państwami spoczywało w rękach ludzi najbardziej odpowiednich i zarazem najlepszych.

D. c. n. **Przełożył M. W.**

Hilel Seideman / Boskie słowa brzmią...

Dym iskrzczący, burza—wichrów huragany,
Słońca jasny płomienny blask,
Błyskawicy, ognia tumany,
Wezbrane obłoki, gromów trzask.—
Huczą Szofaru potężne głosy...
Wirują anioły—grzmią.
Drzy ziemia cała, drzą niebiosy—
Wszechmogącego słowa brzmią!...

Ongiś—w ludu swego oboronie—
Objawił się Wiekuisty,
Na góry Synaju łonie
I do ludu swego przemawia...

I okrzykiem powszechnej radości
Rozbrzmiewa cały wielki świat:—
Świętem przymierzem nieskończoności
Izrael z wiecznością złączony na wiecznych lat.

I poprzez wieków katuszy i męki,
Poprzez długiej ciemnej nocy djaspory,
Naród żydowski—dzięki Tory świętej,
Czolo nie ugina pod ciążące zmory.
I z chorągwią hardo, dumnie kroczy
Ufny w najwyższej Sprawiedliwości,
I mimo, że w krwi własnej się broczy—
Z otuchą przyjmuje wolę opatrzności.

dą przy boku, zajmował się pilnie nauką teologji i filozofij.

Z wstąpieniem na tron Jana II w roku 1488, zaczyna się ciężka epoka w życiu Abarbanela. Oto jak sam opisuje życie swoje w owym czasie: „Wtedy dotknęły mnie wszystkie okropności przeznaczenia, burza nieprzyjaźnego losu rozsrożyła się nad moją głową, sieci były rozstawione na mnie po wszystkich drogach, zdecydowano pozbawić mnie życia, lecz Najwyższy takowe ochronił. Luźniakiem i gołym uciekłem z Portugalji, zostawiwszy dom swój na dowolność łupieżców". Młody król, pozbawił wielu dawnych ulubieńców ojca swego ich urzędów. Tej powszechnej doli podległ i Abarbanel, niełaska królewska w którą popadł, roznieciła się przeciw niemu złością otwartą. Nieprzyjaciele i zazdrośnicy, (których Abarbanel jako żyd i naczelnik miał w niemałej liczbie) spotwarzyli go przed królem, jakoby zostawał w tajnych stosunkach z nieprzyjacielskim dworem Kastylskim, i miał zamiar oddania ojczyzny nieprzyjacielowi. W czasie obmowy znajdował się za Lizboną. król niezwiocznie go przywołał do stolicy. Lecz po drodze Abarbanel zauważył, że go w Lizbonie kat oczekuje z otwartemi ramionami i że wyrok śmierci będzie jego pierwszem powitaniem. I dlatego mając już dojechać do Lizbony, i będąc tylko o kilka mil od tego miasta, uciekł do Kastylji, gdzie natenczas panowali Ferdynand katolicki i Izabella. Dla zarządzania gospodarstwem został się w domu młody syn jego Leon. Król wyprawił za nim gońców ze ścisłym rozkazem przywieżenia go bezwarunkowo żywego lub nie żywego. Abarbanel zręcznie wywinął się z ich rąk, i szczęśliwie przybył do Kastylji. Kiedy gońce powrócili bez niego do Kastylji, rozgniewany król nakazał zabrać cały jego majątek nieruchomy skonfiskować, domowe zaś sprzęty oddać na łupieztwo i spalić bibljotekę jego, gdzie się znajdowało wiele drogich rękopisów i jego własnych manuskryptów. Co nastąpiło w jesieni 1483 roku.

D. c. n. **B. G.**

Na marginesie.

Szewuoth.

Szewuoth — שבועות — święto Tory, święto nadania zakonu na górze Synaj; Szewuoth — wielka chwila dziejowa, od której datujemy początek naszej kultury. Od tej bowiem chwili zostaliśmy oficjalnie proklamowoni jako odrębny naród, z odrębnemi wymaganiam, i odrębnym światopoglądem.

Także kobieta żydowska odgrywa tu swoją rolę: כה תאמר לבית-יעקב — A to wszystko dzięki temu, że w Egipcie nie dały się asymilowac — po egipsku nie mówiły ani nosiły szaty i imiona egipskie.—

I dziś kobieta żydowska powinna pamiętać, że u nas, żydów, jest ona czemś więcej niż u innych ludów, że u nas, żydów ciąży na nią pewne obowiązki, za które tylko one same ponoszą odpowiedzialnośc.

Ben-Mojsze.

Nasz stosunek do naszej literatury.

Naród nasz znany jest ze swej skłonności do kształcenia się, ze swej namiętności do czytania. Świat nadał nam szczytne miano „Am-Hasefer" — Naród Książek. Dzisiejsza młodzież nasza czyta również bardzo dużo, ale tylko.., literaturę obcą. Dotyczy to szczególnie młodzieży płci żeńskiej. Spędza młodzież ta dnie całe nad brukowemi piśmidłami, napawa się wyziewami pseudo-kultury współczesnej, a prawdziwe skarby rodzimej kultury są jej obce i dalekie.

Wchodząc w dom żydowski, bogaty czy biedny, prawie zawsze rzuca się najpierw w oczy ogromna szafa napełniona księgami i książkami najrozmaitszej treści. Dla właściciela jej, jest to największy skarb domowy, jest to dlań wytchnienie po całodziennej znojnej pracy. Kiedy wieczór zapada zrzuca z siebie jarzmo walki o byt i wgłębia się we wzniosłe myśli i idee w tych księgach zawarte. A jednak dla córki jego — jest to jakiś muzealny zabytek starych czasów, co niepotrzebnie miejsca zajmuje i co się jeszcze do pewnego czasu toleruje... Skutki takiego stanu rzeczy są każdemu aż nadto dobrze znane. Zniknęły te przysłowniowe idealne stosunki w rodzinach naszych.

Między starem a młodem pokoleniem wytworzyła się głęboka przepaść. I to wszystko dzięki niedbalstwu, gdyż nie starano się zła tego naprawić. Oddawano młodzież do szkół bez wyboru, aby tylko zbyć, aby tylko swe sumienie zaspokoić.. Nie wiedzieli, że tam, zamiast kształcić, jedynie wszczepiają w młode dusze jad obojętności do wszystkiego co mu drogie. Stosunki te żądają radykalnej zmiany. Trzeba tę część młodzieży więcej zbliżyć do rodzimej kultury, trzeba ją wyrwać z zatrutej atmosfery, a co najgłówniejsze, zaznajomić ją z perłami naszej literatury. Jednem słowem: wychowanie naszych dzieci trzeba nareszcie ująć w własne ręce,—oto jedyne wyjście. A w stronę młodzieży chciałbym się zwrócić z pytaniem: Czy rzeczywiście literatura nasza jest aż tak biedna, abyście się z nią zająć nie raczyli? —

El. Ente.

Kronika.

— Jak widać z otrzymanej korespondencji, ruch בית-יעקב robi wielkie postępy. Po miastach i miasteczkach aktualną się staje myśl o ortodoksyjnej organizacji kobiecej. Tymczasem, do pewnego stopnia, możemy być zadowoleni z wyniku naszej pracy na tym polu działalności.

— 15 maja znany myśliciel i literat, autor głośnego dzieła „Lud Boży", Dr. Natan Birnbaum obchodzi swą 60-letnią rocznicę urodzin. Z okazji tej uroczystości jego zwolenicy i uczniowie w Berlinie wydają specjalne pismo poświęcone jego osobie i twórczości.

— W Łodzi powstało wydawnictwo p. n. „Hanecach", w celu wydania miniaturowych wydań z klasycznej literatury hebrajskiej.

Wielkie zebranie kobiet ort. w Warszawie

Dzięki staraniom kilku znanych kobiet ort, odbył się w Warszawie, w drugim dniu wolnych świąt Pesach, wielkie zebranie kobiet w lokalu „Chawaceles".

Z mowami wystąpili: Dr. L. Niemcewicz, panna Sieklerka (Gąbin) i panna Mondrówna (Mława).

Pierwszy wystąpił Dr. Niemcewicz, który omawia rolę kobiety żydowskiej w Egipcie i że dzięki żydowskiej kobiecie lud żydowski wyzwolony został z Egiptu. A w dzisiejszcyh smutnych czasach—mówi dalej—kiedy żydowskie kobiety coraz więcej tracą w sobie żydowskiego ducha, świadoma kobieta żyd. ma za sobą święty obowiązek przyjść im z pomocą, by w ten sposób ratować cały swój lud.

Z entuzjazmem mowi panna Siekierka. W swej przekonywującej mowie mówczyni wykazuje potrzeby organizowania żeńskiego kółka młodzieży i zwraca się do obecnych do natychmiastowego urzeczywistnienia tego projektu.

Z podobną propozycją występuje również panna Mondrówna, która niedwna wróciła z Niemiec. Prelegentka jednocześnie oddaje sprawozdanie z ort. ruchu kobiecego zagranicą a zwłaszcza z Niemiec, gdzie w bardzo wielu miastach istnieją ortodoksyjne stowarzyszenia kobiece p. n. „Ezra".

Mowy wywarły na obecnych tak wielkie wrażenie, że natychmiast zgłosiło się przeszło 30 pań, które przyobiecały swą aktywną pomoc.

Bibljografja.

HADERECH — zeszyt II, Wiedeń, 1924.

Czasopismo spełnia włożone nań zadanie. Artykuły w większej części są bardzo treściwe. Kronika—jednak uboga.

ORT. BLETLECH — zeszyt 6 7, Łódź, 1924.

Ostatni ten zeszyt ukazał się w nieco większej objętości.— Na stronicach tego pisma, jak zawsze, leży właściwy mu wyraz, co czyni go odrębnym od wszystkich innych tegorodzaju.

UNZER SZTYME — tygodnik. Piotrków, 1924.

Druk jak i papier — jaknajgorsze. Redakcji — zdaje się — wcale brak.

UNZER WEG — miesięcznik, Przemyśl, № 1, 1924.

Nadzwyczaj skromne pisemko. Nie rości sobie do niczego żadnych pretensji. — Artykuły jak i kronika — słabe.

Dodatek do miesięcznika „Bajs Jakow".
Kierownik literacki: W. LAJCHTER.

łańcuchem! -- A nauka? Przedewszystkiem — winna tego wszystkiego; wskutek nakazu wyodrębienia się wytwarza przynajmniej złe nawyknienia i wrogie niedowierzanie, — zniża ducha do znoszenia tego stanu i przez to rodzi p y c h ę i zakazuje dążenia do sztuk plastycznych, za pomocą dogmatów wiary zamyka drogę do niezależnej spekulacji mysłowej. przez owe zapowiedziane wyodrębnienie się zgóry pozbawia nagrody wszelkie dążenia naukowe i artystyczne i dlatego też ich nie wytwarza. —

A własna wiedza?—wykręca ducha, kieruje go ku szperaniu i wyliczaniu drobnostek, tak że on staje się niezdolnym do wszelkiego prostego poglądu.

To wszystko, razem wzięte sprawiło, że dziwiłem się niemało, że Pan, który umie zasmakować w pięknie Wergiljusza, Tassa, Szekspira, który umie wniknąć w konsekwentne budowle Leibniza i Kanta, jak Pan może znaleźć upodobanie w pozbawionych formy i gustu pismach Starego Testamentu i w bezmyślnych kartach Talmudu. —

I cóż za wpływ to ma na serce i życie?

Serce oprzędza zastraszająca skrupulatność, dotycząca nic nie znaczących małostek, uczy się tylko bojaźni Bożej i wszystko aż do najmniejszych drobnostek życia sprowadza się do Boga i samo zaś życie staje się nieustającem nigdy zakonnictwem, służbą modlitewną i cermonjalną, a najbożniejszy Żyd usunięty przez swą naukę od świata, niezna go, daje się karmić przez świat, — a sam trawi życie swe na poście i modlitwie i czytaniu bezsensownych pism.

Niechże Pan sam zajrzy do książki, którą nam dano w ręce jako „Droga życia" i w której zawarto wszystkie powinności żydowskie; czegoż innego ona uczy, prócz modlitwy i postu i święcenia dni świątecznych?

Gdzie z jedno słowo o obowiązkach względem czynnego, wrącego działalnością życia? — Wreszcie — w dzisiejszym czasie! Przecież dziś nie daje się wcale urzeczywistnić prawa obliczone dla całkiem innego czasu. Jakie ograniczenie w podróżowaniu, jaki antagonizm w obcowaniu z nie-żydami, jakie zapory w wszelkiem rzemiośle!" Niech mnie Pan czasem nie odsyła po odpowiedzi do reformacyjnych dążeń czasu, jak to tam istotnie wszystko zostaje przycięte, co się nie zgadza z powołaniem człowieka i z wymaganiami czasu. Czy nie jest właśnie to krok poza żydostwem? I dlaczegoż też właśnie nie przeprowadzić raczej tych pojęć samodzielnie a konsekwentnie, aniżeli oparcie się o prąd przeciwny, który wydaje się być tylko dowolnem łataniem. Do tego brak jeszcze jedności, wiary, powagi. Przecież to pozostaje wyłączeie wysiłkiem sporadycznym. Najsprzeczniejsze poglądy panują śród rabinów i kaznodziejów, gdy jedni — oświęceni zrywają, inni trzymają się mocno zmu szałego gmachu i wolą dać się pogrzebać pod jego murami. Niedawno widziałem młodego rabina podróżującego, który w świadomej sumienności zadowalnia się darowanym wiktem, który, i gdy go się odwiedza, wciąż jeszcze ślęczy nad foljałami talmudu, i który jeszcze poważnie smuci się w duchu, ze niektóre osoby w jego gminie zrobiły już takie postępy w oświeceniu świeckiem, że w sobotę nie zamykają swego handlu. Cóż ma się z nami stać, drogi Naftali?- Mam zamiar ożenić się, ale, Bóg wie, drżę cały, gdy myślę o możliwych obowiązkach ojca względem dzieci. — Przepraszam bardzo, kochany przyjacielu, że się tak swobodnie wypowiedziałem, chociaż wiem, że Pan to wszysko bardzo czci, a nawet — jako rabin -- musi czcic dla swego stanowiska chociażby, ale wierząc w Pańskie uczucie dla mnie z dawniejszych czasów, spodziewam się, że Pan zapomie o swem stanowisku w swej odpowiedzi, gdyż czego Pański urząd uczy, wiem zadobrze.

Żegnam! Pański

Benjamin

(דון יצחק אברבנאל ז"ל.)

Życie Abarbanela.

Ci, którzy uczęszczają do muzeum starożytności w Wilnie, spostrzegli zapewne między innemi zabytkami dawnych czasów i spełzły wizerunek człowieka z brodą powiewającą, czołem szerokiem i orlim nosem.

Wpatrując się dobrze w ten przestarzały portret niepodobna, ażeby nie postrzedz w nim wizerunku jakiejś osoby patrjachalnej z szlachetnemi rysami twarzy, wyrażającemi rozum i głęboką rozwagę. Jest to portret żyda hiszpańskiego Dona Abarbanela.

Don Izaak Abarbanel (a wedle innych Abrabanel), pochodzi z jednej z najznakomitszych familji żydowskich, która prowadziła ród swój od Dawida, króla izraelskiego. Przodkowie jego mieszkali przedtem w mieście Sevilli; ojciec jego Jehuda dla różnych widoków handlowych opuścił to miasto i przesiedlił się do Lizbony, gdzie urodził się Izaak w r. 1439. Rodzice dali swemu synowi wychowanie stosownie do ducha i potrzeb Żydów owego czasu. W pierwszej jego młodości poświęcili go nauce starożytności religijnych swego narodu.

Młody Izaak zajmując się biblją, nie wdawał się w tłumaczenia naciągane, lecz wziął prostą myśl dostępną dla każdego naturalnego umysłu. Nie znajdu

Dr. N. Birnbaum/Lud Boży

(Ciąg dalszy)

I są żydzi—dzieci tego ludu, który miał szczęście być pierworodnym w poznaniu Boga, który bez licznych teorji pedagogicznych, jedynie swem Prawem Synajskiem, wychował ludzi, w głębi, nie w płytkości a nawet najwyższa sztuka, na której błogosławieństwo Boże spoczywa, była dla niego nic więcej jak oddzwiękiem śród tych wszystkich cudownych dźwięków wspaniałego tego uwielbienia dla Boga; — są dzieci tego ludu, słabe, co nie mogą już nadać własnego stylu swemu życiu, cieszą się więc, gdy choć znaleść się mogą w pobliżu sztuki, na której spoczywa niełaska Boża, że mogą być przynajmniej błaznami nadwornymi „królowej balu", że pomagają klecić prawdę, czynić z oświaty kalekę i krzyczec: o ś w i a t a — udało mu się nawet w tych sztuczkach przewyższyć swych nauczycieli.

Buntownicy pogańscy ustawiają drabinki swej względności aż do samego absolutu, aż do serca Niebios, i jak ich ojcowie i praojcowie rozdrobnili jednego jedynego stwórcę swiatów, tak i oni, w ten sam sposób rozdrabniają jedną jedyną moralność. Gdyż i oni „odkryli" że istnieje życie, i nie męczą się nieustannem wykrzykiwaniem swych wymgaań: „Życie żąda" -- przeciwko obowiązkom ludzi względem Boga.

I są żydzi — dzieci tego ludu, który wybrał Bóg, by panował nad zyciem,—łączą się z krzykiem tłumu, wolą być ordynarnymi niewolniczymi spekulantami, co grają o każdą modę obyczajową, niż szlachetnymi niewolnikami wiecznego Boga.

Buntownikom pogańskim wydawało się, że dawna Europa, która pewno także nie słynęła ze swej wielkiej cnoty, była jeszcze za dobra, za nabożna, zanadto jeszcze gwałciła naturę, zadużo jeszcze dźwigała jarzmo więzów ducha. Wykrzyknęli: „Precz z kajdanami"! Wyzwalaj się do życia! Wolną drogę dla prawdy wolnych instynktów!" Albo—o ile musieli się wówczas bronić przeciwko niebezpiecznym zarzutom—posługiwali się znanem, ale już nie pogańskiem hasłem: „Dla człowieka czystego—wszystko jest czyste!",

I są żydzi -- synowie i córy tego potężnego pozbawionego sentymentu ludu, który bynajmniej nie ujemnie zapatruje się na świat, lecz właśnie dodatnio, którego droga prowadzi ponad Bogiem; co ratuje życie od utraty sensu na korzyść ducha, — są żydzi, którzy uznają te głupie teorje, jakgdyby w ich krwi nigdy nie żyły prawa Prawdy; domagają się anarchji, jakgdyby ich naród nie doszedł do swej żelaznej woli, do swej wiecznej potęgi własną drogą przeciwną. Są zydzi, którym wydaję się to właśnie argumentem, jeżeli wskazują na żydów nabożnych, że i w tych tkwi zły instynkt, jakgdyby kto próbowbł temu zaprzeczyć i jakgdyby nie można było stąd wnioskować coś wręcz odmiennego, że wobec złego instynktu nie wystarczy go zrozumieć i mu wybaczyć, lecz potrzebna jest dla niego moralność i godność. Są żydzi, którzy wcale nie widzą, że nie mogą wykazać całej odwagi swej nowej teorji, gdyż w działaniu często wstrzymują się od przekroczenia ostatnich granic obyczajności i wstydu. Są żydzi — co nie stawiają sobie pytania, dlaczego uznając jedynie prawa natury, które nie są przecież ani czyste ani nieczyste, wydawają jednakże sobie świadectwa cnotliwości i czystej myśli; dlaczego wypożyczają sobie ideały, by przesłonić niemi swe pożądania, które, wedle ich własnych zasad, żadnych zasłon nie potrzebują? Są żydzi — co oślepli na rozpustę, która była następstwem tak zw. wyzwolenia; nie czują już tego gorącego, pustynnego zapachu pospólstwa, co wydobywa się ze ulic błażnierczych, siedzib sztuki i ognisk rodzinnych; wałęsają się wszędzie, gdzie zło zabiega koło poniżenia ducha

jąc w biblji nic mistycznego, porwany został nią jedynie dlatego, że z niej owionął go duch świętości, budzący w nim miłość ku swoim współwyznawcom i całemu człowieczeństwu. Czytając księgę królów, przeniósł się myślą w owe czasy sławy i samobytności izraelskiego narodu, przenikał przyczyny jego istnienia i upadku, a tem chętniej, ile że kronika dawnych królów żydowskich była zarazem i kroniką jego familijną. Literatura rabiniczna nie pozbawiła samoistnej duszy Abarbanela tej ostatecznej jednostronności, tego odstręczenia od siebie wszystkiego co jest zewnętrznem, które często napotykamy u żydów pospolitych. Talmud przeciwnie poznajomił go z dawnem życiem przodków jego, wzbogacił go obfitym zapasem wiadomości historycznych, filozoficznych, prawniczych i matematycznych, które dały pierwszy początek wielostronnej jego wiedzy i różnorodnej działalności. Sam talmud swoją rozliczną treścią, rozbudził w nim pragnienie nabycia gruntownego tych wszystkich nauk, które tam tylko mimochodem są wzmiankowane. Od 19 roku życia swego, Abarbanel zaczął już zajmować się świeckiemi naukami.

W dwudziestym roku swego życia, Aberbanel posiadając już gruntowną wiadomość teologji, zaczął zajmować się pierwszem swem dziełem: Komentazem na Deutoronomium. Jego rozum i baczność nie mogły więcej ujść uwagi rzędu. Alfons V zwrócił na niego łaskawą swoją uwagę, a przekonawszy się o jego zaletach, obrał go tajnym radcą przy dworze swoim. O tem wspomina sam Abarbanel w przedmowie swojej do rzeczonego dzieła w sposób następujący: Miałem wtedy lat 20 kiedym w charakterze tajnego radcy mieszkał w Lizbonie w stolicy królestwa portugalskiego i zajmowałem się objaśnieniem P. S. i służbą tronową". Obsypany łaskami króla, Abarbanel otoczył się wszelkim zewnętrznym blaskiem właściwym jego stanowi, prowadził życie wystawne, nie uwodził się jednak jego szumnością. W mundurze granda, ze szpa-

WSCHÓD

ROK II — ŁÓDŹ, MAJ — CZERWIEC / אייר סיון 1924 — № 3.

Dziewiętnaście listów o żydowstwie*

Wydał **Ben Uzyjel** **(Rabi Samson Rafał Hirsz)**

List pierwszy.

Mój drogi panie Naftali!

Kiedyśmy ostatnio, po długoletniej rozłące, podczas Pańskiego przejazdu, skorzystali z użyczonej nam przelotnej godzinki ponownego widzenia się, Pan, mój drogi Panie Naftali, pewno nie przypuszczał, jak wielkie zainteresowanie wciąż jeszcze wzbudza we mnie przedmiot naszej ówczesnej rozmowy. - Znalazł Pan taką zmianę w moim religijnym sposobie myślenia, a jeszcze większą w mym religijnym trybie życia, że, mimo całej swej tolerancji, nie mógł Pan stłumić w sobie pytań: „odkąd“ i „dlaczego“? — W odpowiedzi znalazłem cały szereg zarzutów przeciwko żydowstwu, na które otworzyły mi się oczy dzięki lekturze i nowemu otoczeniu dopiero po opuszczeniu ojcowskiego domu.. — Spokojnie wysłuchał Pan moje tyrady, a w końcu dopiero raczyłeś mi zaznaczyć: „Czy wydaje się Panu, że Pan zna przedmiot swego oskarzenia? Czy Pan zdołał sobie wyjaśnić samodzielnem rozważaniem, własną obserwacją i skrupulatnem badaniem przedmiot, który, jako najświętsza sprawa naszego życia, nie może być lekkomyślnie usunięty? I dowiódł mi Pan jak dalece źródłem moich informacji były z jednej strony tylko nawyknienia wychowania moich rodziców i pewne bezmyślne i pozbawione zrozumienia studjum nad Biblją i Talmudem pod opacznem kierownictwem, z drugie zaś — chrześcijańscy pisarze, nowi reformatorzy, — a przedewszystkiem pogląd na życie, który utworzył się w międzyczasie tylko dla zagłuszenia głosu wewnętrznego zewnętrznemi wymaganiami wygody. Musiałem się zgodzić z Panem co do ich niedostateczności, prosiłem nawet o pouczenie mnie. — gdy odrazu zawołał pocztyljon (objaśnić komunikację ówczesną,) — i Pan mógł przy pożegnaniu dodać zaledwie słówko: „listownie“.— Nasunął mi Pan, mój drogi Panie Naftali, wątpliwości co do moich dotychczasowych poglądów, ale Pan ich wcale jeszcze nie obalił, ani mi Pan dał jakieś lepsze wzamian. Korzystam dlatego z Pańskiego łaskawego przyzwolenia i powtarzam Panu listownie szereg mych zarzutów, nietyle poto, by usprawiedliwić przed Panem mój obecny tryb życia; ile z racji istotnego życzenia lepszego pouczenia mnie.

Każda religja. tak mnie się zdaje, powinna człowieka zbliżać do jego powołania. Czemże innem może być to powołanie jak szczęściem i doskonałością? Jeżeli zaś przyjmiemy te zasady jako skałę, ktorą mierzyć zechcemy żydowstwo, jak zabójcze uzyskamy wyniki! — Do jakiego szczęścia prowadzi żydostwo swych wyznawców? —

Od zawsze była nędza i niewola jego udziałem: nieznani lub pogardzeni przez pozostałe narody, cierpieli wyznawcy żydostwa zwykle na ubostwo we wszystkiem, co ludzi czyni wielkimi i szlachetnymi i co upiększa życie, — podczas gdy pozostałe narody dosięgły szczytu kultury, dobrobytu i szczęścia. — Sama nauka żydostwa zabrania wszelkich rozkoszy i jest hamulcem dla wszelkiej radości życia!

I oto, od dwóch tysięcy lat jesteśmy piłką do zabawy dla innych ludów, dziś jeszcze usuwani od wszystkich dróg do szczęścia. —

A udoskonalenie? Jaką kulturę, jakie zdobycie na polu nauki i sztuki, wynalazków - i wogóle jaką wielkość wydało żydostwo w porównaniu z Egipcjanami, Fenicjanami, Grekami, Rzymianami, Włochami Francuzami, Anglikami i Niemcami? — I tak oto - do ostatniego stopnia ograbieni z ludowości, uznani jesteśmy jednak za lud — i każdy z nas z tego powodu przez urodzenie jest skuty tym nieszczęśliwym

---

* Jako ankieta w sprawie wydania pracy tegoż autora: „O Izraelu i jego powinnościach“.

פון דער אדמיניסטראציע.

מיר מאכען אויפמערקזאם די פרעסע-קאמיסיעס ווי אויך די אגענטען וואס בעקומען צוגעשיקט אונזער זשורנאל, תיכף נאכ'ן ערהאלטען יעדען נומער אונז איינצושיקען דעם בעטראג רויט פוז אונז צוגעשיקטען רעכנונג.

דאס נישט פינקטליכע אבשיקען די חובות בעשווערט דאס רעגעלמעסיגע ערשיינען פונ'ם „בית יעקב".

געלד-אַדרעס:

L. G. Frydenzon, Łódź, Aleksandrowska 28

בברכת מז"ט חמה!

בברכת מז"ט חמה הנני מברך את ידידי עוז החכם וסופר מר **יצחק יוסקוביץ** לאירושיו

אליעזר גרשון פרידנזאן.

בברכת מז"ט המה אני מברך את ידידי הנעלה והמצוין מר **חיים אלעזר טשערני-לעווסקי** לאירושיו את העלמה מרת **פיגא ליטמאַנאָוויטש.**

א. ג. פרידנזאן.

מזל טוב!

צו דער פערלאָבונג פון דער עלטסטער שילערין פר"ל **שרה באָראָווסקי** מיט ה' **אברהם הירש באַלקאן** אויס אָשוועציען ווינשען מיר א הערצליכען מזל טוב.
איהר זאלט בעזה"ש דעם אַלטען בית יעקב בענייען.

שרה שענירער

אַלע לעהרערינס און שילערינס פון דער „בית יעקב" שולע אין קראקאָ.

צו דער פערלאָבונג פון פר"ל שרה באראָווסקי אויס קראקאָ מיט ה' אַברהם הירש באלקאן אויס אָשוועציען ווינשען מיר די עלטערן מזל טוב און זיי גייסטיגע האַרמאָנישע צופרידענהייט.

שוועסטערן: רחל ראַטבלאַט
דוואָשע שיקיערקע.

אויך צו דער פערלאָבונג פון פר"ל היגדה בירנבוים אויס קראקאָ מיט ה' עהרענבערג אויס קאָשיץ וויגשט דאָס זעלבע.

ד. שיקיערקע.

וואָכענשריפטען, צייטשריפטען און יובילעאום אויסגאבען ווערען שנעל און פינקטליך אויסגעפיהרט אין דער

בוכדרוקעריי

געברידער סמאלארסקי

לאָדז, פיעטריקאָווער 44.

הוצאת „נצח" לודז.

כבר יצא לאור ונמא למכירה:

1) רבי אברהם אבן עזרא „**פתגמים**" בהוצאה מיניטורית.
בכריכת בד מחירו: **600,000** מרק.

2) רבינו שבתי כהן (ש"ך): מגלת עיפה ספור מגזרת ת"ח ות"ט עם תמונת המחבר ג"כ בהוצאה מניטורית בכריכת בד מחירו **900,000** מ

הכתובת למכתבים: Wyd. „Necach" Łódź, Kielma 42

הכתובת לכספים: L. Benet Łódź, Kielma 42

ארטאדאקס. בלעטלעך.

נומ 8–9, ניסן–אייר, פרייז 30 גר.

אינהאַלט: אונזער שטעלונג–המאירי; כ'בין עולה–וו. לייכטער; די חנוך פראַגע–הרב וויינבערג; הארץ-ציטערנישען–הרב מ. גוטמאן; ר' מ. א. האַלפערן ז"ל–ד"ר ל. ניעמצעוויטש; די רעכט פון די רבנים;–ב. יעבץ: רעפלעקסיען: ביבליאָג; ליט. ידיעות.

הויפט פערקויף:

A. M. Grubsztajn w Łodzi, Kilińskiego 5,

נישט געדרוקטע מאנוסקריפטען ווערען פון דער רעדאקציע נישט צוריקגעשיקט. זיך ווענדען פערזענליך אין רעדאקציע קאָן מען יעדען דינסטאָג און דאָנערשטאָג פון 3–5 נאכמ. — — ווענען אלערליי רעדאקציאנס און אדמיניסטראציאנס-ענינים קאָן מען זיך אויך ווענדען יעדען טאָג פון 12–1 אין דרוקעריי פיעטריקאָווער 44.

אַדרעס פון רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: **L. G. Frydenzon Łodż, Aleksandrowska 28.**

WSCHÓD

ROK II ŁÓDŹ, MAJ – CZERWIEC [illegible] 1923 № 3

Dziewiętnaście listów o żydowstwie

Wydał Ben Uzyjel (Rabi Samson Rafał Hirsz)

List pierwszy

Mój drogi panie Naftali!

Kiedyśmy ostatnio, po długoletniej rozłące, podczas Pańskiego przejazdu, skorzystali z użyczonej nam przelotnej godzinki ponownego widzenia się, Pan, mój drogi Panie Naftali, pewno nie przypuszczał, jak wielkie zainteresowanie wciąż jeszcze wzbudza we mnie przedmiot naszej ówczesnej rozmowy. Znalazł Pan taką zmianę w moim religijnym sposobie myślenia, a jeszcze większą w moim religijnym trybie życia, że, mimo całej swej tolerancji, nie mógł Pan stłumić w sobie pytań „odkąd" i „dlaczego"? — W odpowiedzi znalazłem cały szereg zarzutów przeciwko żydowstwu, się które otworzyły mi się oczy dzięki lekturze i nowemu otoczeniu dopiero po opuszczeniu ojcowskiego domu — Spokojnie wysłuchał Pan moje tyrady, a w końcu dopiero raczył Pan mi zaznaczyć: „Czy wy[illegible] się Panu, że Pan zna przedmiot swego oskarżenia? Czy Pan zdołał sobie wyjaśnić samodzielnem rozważaniem, własną obserwacją i skrupulatnem badaniem przedmiot, który, jako najświętsza sprawa naszego życia, nie może być lekkomyślnie usunięty? I dowiódł mi Pan jak daleceźródłem moich informacji były, z jednej strony tylko nawyknienia wychowania moich rodziców i pewne bezmyślne i pozbawione zrozumienia studjum nad Biblją i Talmudem pod opacznem kierownictwem, z drugiej zaś — chrześcijańscy pisarze, nowi reformatorzy, — a przedewszystkiem pogląd na życie, który utworzył się w międzyczasie tylko dla zagłuszenia głosu wewnętrznego zewnętrznemi wymaganiami wygody. Musiałem się zgodzić z Panem co do ich niedostateczności, prosiłem nawet o pouczenie mnie, — gdy odrazu zawołał pocztyljon (objaśnić komunikację ówczesną) — i Pan mógł przy pożegnaniu dodać zaledwie słówka: „listownie". — Nasunął mi Pan, mój drogi Panie Naftali, wątpliwości co do moich dotychczasowych poglądów, ale Pan ich wcale jeszcze nie obalił, ani mi Pan dał jakieś lepsze wzamian. Korzystam dlatego z Pańskiego łaskawego przyzwolenia i powtarzam Panu listownie szereg mych zarzutów, niety[illegible] poto, by usprawiedliwić przed Panem mój obecny tryb życia, [illegible] z racji istotnego życzenia lepszego pouczenia mnie.

Każda religja, tak mnie się zdaje, powinna człowieka zbliżać do jego powołania. Czemże innem może [illegible] to powołanie jak szczęściem i doskonałością? Jeżeli [illegible] przyjmiemy te zasady jako skalę, którą mierzyć [illegible] żydowstwo, jak złe [illegible] uzyskamy wyniki! [illegible] jakiego szczęścia prowadzi żydostwo swych wyznawców? —

[illegible]

[illegible] w sprawie wydania pracy [illegible]

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

„BAJS-JAKOW"—miesięcznik literacko-ortodoksyjny

WSCHÓD

ZESZYT III. ROK II.

TREŚĆ:

Dziewiętnaście listów o żydowstwie / (Rabi Samson) Rafał Hirsz; — Życie Abarbanela / J.; — Hilel Seideman / Boskie słowa brzmią... ;— Na marginesie: Nasz stosunek do naszej literatury; Szewuoth; Wielkie zebranie kobiet ort. w Warszawie; Bibljografja; Kronika.

Redaktor i wydawca: L. G. Frydenzon. Druk. B-ci Smolarskich, Łódź, Piotrkowska 44.

3. 20. 5. 1924.

DODATEK BEZPŁATNY

do MIESIĘCZNIKA „BAJS JAKOW“ № 5,

דער אָרטאָדאָקסישער אילוסטרירטער פאַמיליען זשורנאַל

„בית יעקב“

מוז זיך געפינען אין יעדען יודישען הויז!

דער „בית יעקב“ זשורנאַל ערשיינט יעדען חודש אין יודיש מיט אַ פּוילישע ביי-לאַגע „Wschód“, מינדעסטענס 28 זייטען גרויסער זשורנאַל פאָרמאַט.

„בית יעקב“ איז געווידמעט בעקר: דאָס פערשפּרייטען דעם רעליגיעזען געדאַנק צווישען די יודישע פרויען און טעכטער און דיענט די אינטערעסען פון די אָרטאָדאָקסישע פרויען-אָרגאַניזאַציעס און טעכטער-שולען אונטערן נאָמען „בית יעקב“.

אין „בית יעקב“ זשורנאַל אין יו-דישען ווי אין פּוילישען טייל בעטייליגען זיך די בעסטע און וויכטיגסטע אָרט. ליטעראַטען און שריפטשטעלער פון דער גאַנצער וועלט.

דער „בית יעקב“ זשורנאַל האָט זיך נאָך אין'ם ערשטען יאָהר פון זיין ער-שיינען קונה-שם געווען און בעליעבט גע-מאַכט ביים אָרטאָדאָקסישען לעזער-פּובליקום.

„בית יעקב“ האָט אויך די אַנער-קענונג פון די גרעסטע און איינפלוסרייכסטע אָרטאָדאָקסישע אויטאָריטעטען און גדולי התורה אַלס די איינציגע צייטשריפט, וואָס עפענט די אויגען פון דער יודישער פרויען-מאַסע צו זעהען דאָס ליכט פון דער תורה און צו שטאָלצירען מיט'ן יודישקייט.

אַלע וואָס זענען פעראינטערעסירט אין דער אויפלעבונג פון יו-דישקייט און יודישען גייסט אין די רייהען פון די יודישע פרויען און טעכטער, אַבאָנירען אַליין און זעהען אויך דאָס זייערע נאָהנטע און פריינד זאָלען אַבאָנירען דעם „בית יעקב“ זשורנאַל.

יעדע אָרטאָדאָקסישע פרוי און פריילין ערפילט איהר פליכט צו שאַפען אַבאָנענטען פאַר איהר אָרגאַן „בית יעקב“, וואָס פערשאַפט איהר כבוד און גיט איהר מוטה צו קעמפען פאַר איהרע הייליגקייטען.

אין יעדען יודישען הויז מוז זיך געפינען דער „בית יעקב“ זשורנאַל!

אַבאָנענטס-פּרייז (אין פאָראויס)

אַ יאָהר **10** גילדען (12 נומערען), אַ האַלב יאָהר **5** גילדען (6 נומערען), אַ קוואַרטאַל **2.50** (3 נומערען).

אַדרעס פון רעד. און אַדמיניסטראַציע:

Red.: „Bajs Jakow“, Łódź, Aleksandrowska 28.

בעמערקונג: די שטענדיגע אַבאָנענטען פון „בית יעקב“ זשורנאַל בעקומען אַלע אויסגאַבען פון פערלאַג „בית יעקב“ מיט 35 פּראָצענט ביליגער ווי דער נאָמינאַלער פּרייז און גערען אויך אַריין אין'ם גורל אָהן קופּאָנען אויף אַלע מתנות וואָס די רעד. „בית יעקב“ גיט פאַר איהרע לעזער.

Tł. Szczecińskiego w Łodzi Narutowicza 11.